

430
~~78~~

43-78
a

۱ نچی ۲ نچی جزئر فهرستی :

پیغمبرلر، خلیفه لر، ترکیه سلطانلری، مصنف لر، تاتار علماسی
همده قزان شهرنده گی حاضرگی محله اماملری .

تاریخ انبیاء

مرتبی : شاکر جان الحمیدی .

« حدیقة الآثار »

۱ نچی جزئی .

ابتدائی ۲ نچی صنف ایچون

(أَرَىٰ عُلَمَاءَ الْعَصْرِ طُرًّا * أَضَاعُوا الْعِلْمَ وَاسْتَعْلَوْا بِلِمِّ لَمْ *)
(إِذَا رَأَيْتَهُمْ لَمْ تَلَقْ مِنْهُمْ * سَوَىٰ حَرْفَيْنِ لَمْ لَمْ لَأَنْسَلَمْ *)

1973
1917
1157

برادران کریمیلر مصارفی ایله

1907

مطبعة کریمیه
قزان

کریمیه

КАЗАНЬ.
Типография Торгового Дома „Братья Каримовы“
1907

v

«حديقة الآثار»

پيغمبرلر

همده «خليفه ار» (تاريخي)

صبيان (ابتدائي) صنفندن ايكنچي صنف اوچون .

همده رسولمزدن صوغفي خليفه لردن :

اوتوز يىلق دورت چهار يار خليفه لگى .

آندان صوگ خلفاي امويه ، آندان صوگ خلفاي عباسيه گه قدر قصاچه

بيان ايدلى . ۲نچى جزئى قزان اماملارى حقنه بر آزمعلومات بديرلى .

ابتدائي اوچنچى صنف ايچون بولغان رساله لرمزده بولاردان هر برسون

اوزون هم آچق بازارمز .

مرتبي : شاکرجان الحميدى .

«حديقة الآثار» نڭ فهرستى :

۱) پيغمبرلر : قوملرى ، نيچك اش قلوبلارى هر برسيدە زمانغه

موافقچه بيان ايتولگان .

۲) رسولمزدن صوغفي خليفه لر : چهار يار ، خلفاي امويه خلفاي

عباسيه ، سلاطين عثمانيه ،

۳) مشهور عالملر : هجرتدن اولگى يوزدن او شبو كونگه قدر ...

همده تاتار عالملرى ، قزان مللارى ، حاضرگى مقنى ، قاضيلار برده

تريلكه سرگنه چن حال لرى بيان ايتولگان . برنچى جزئى صبيان ۲نچى صنف

اوچون همده ۳نچى صنفى اوچون ۲نچى جزئى توتاشدان طبع ايدله چك .

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بزرگه پیغمبرلر یباروب، آلاغه کتابلر بیروب، توغری یولنی
اویره تدر وچی، فائدهلی نرسه لری ایله ضررلی نرسه لری آیورتدوغوچی،
یوقدان بار اینوچمز الله تعالی گه کوب شکرلر ایتهمز!

« علم »

علم بلو دیگان سوز .

دنیا آخرتده درجه لی قلا تورغان نسته علمدر :

علمی بولمغان کشی تلملی حیواندر . آدم بالالارینک برسینک

برسنن استن، الوغ بولولاری، باری علم بله گنه در .

دنیا ده علم آتلی نسته دن بلوی یسارامی تورغان ، بر نسته ده

یوقدر . هر نسته نی بلو، بلمونن آرتقدر . علمک برگنه تورلی توگلدر .

علم، اوزینک ایاسن (عالمنی) نورلاندر .

آدم بالاسینک کوکلی برقرارانغو بولمه در ،

علم، اول بولمه نی، یاقتورتور .

علم کوکلنیگنه یاقتورتماس، بلکی شول کوکل نیندی نسته گه تابا

قاراسه، کوکلده گی علم ننگ یاقتولغی، شول نسته گه صوغلوب، اول نسته

نیده یاقتورتور .

علم بتمی تورغان بر خزینه در .

اول شوندی خزینه : ایاسون دنیا ده آخرتده، آچ هم بالانغاج قلماس .

علم ایاسی، نیندی آچلق یلداده، آچ بولماس .

علم ایاسی هیچ کمگه محتاج بولماس. کیر یسنجه، علم ایاسینه هر کم محتاج بولور.

علم اوزینک ایاسنده هم ایاسنه ایارگان کیشیلر نیده، دنیا آخرت طنچ قلدور.

« علمک هم فن »

علم دیوب، بلوگه ایتوله در. بوبلوی ممکن بولغان نسته لر کوبدر: صو علمی بار، جیر علمی بار، آشلق علمی بار. شوندی علملر نی بلمگانلرگه، بلدره تورغان یولنی کورساتوچی نسته لر نی « فن » دیار.

علم دیب برترلی نسته ننگ بر آرنغنه بلوگه ده ایتوله در.

امافن بولسه، برترلی علملکننگ بئتلایینه ایتله در.

فنلر بیک کوب. برده صانسز. حاضر زمانده دنیاغه چقغانی نیتدر کوب بولساده، دنیاغه چغپ یتماگانی آندانده کوبدر.

« فن لسان تل فنی »

سوزلر نی تورلیچه ایتورگه اویره ته تورغان علمک بار،

مونی « علم الصرف » دیلر.

سوزلر نی برسون ایکنچیلری ایله قوشوب، اوزون سوزلر یاصاب، شولارنک آفتقلارن درست ایتوگه اویره ته تورغانی بار مونسون

« علم النحو » دیلر.

حرفلرنک چغشلارن، صوزولو، قصفا ایتلورلرین، قالن هم نچکه اولولورن اویره ته تورغانی بار مونسون « علم التجوید » دیلر.

سوزلرنک تزلولری، معنالی آچق بولوبده، سوزلر قصفا بولساده کوب معنالر آکلانو کبیلر نی اویره ته تورغان علمک بار مونسون

« علم المعانی » دیلر

اوتکانده گی فلقنک تورمشلارن، حاللرن، قلغان اشلرن بیان ایته تورغان

علمک بار مونسون « علم التاریخ » دیلر.

جېرنىڭ استىندە بولغان قىرلىق، صولى اورونلارنى، تاۋلارنى اورمانلارنى
بىيان ايتىدىغان علملىكنى «علم جغرافىيە» دىلەر. كوكلارنىڭ روشلارنى
بىر شىباتىك تور روشلارنى كىمى خالىدىغان بىيان ايتىدىغان علملىكنى
«علم ھېئەت» دىلەر. جېر قىرغاقلىق تاش تېمىر كېمىلەرنى سۈيلى تورغان
علملىكنى «علم المعادن» دىلەر.

اولىلارنىڭ، تاش، تېمىر كېمىلەرنىڭ نى روشە بىارلىقىغا چىغولارنى
آلار دەنەندى قۇتۇل بارلىغان بىيان ايتىدىغان علمنى «علم تارىخىيى»
دىلەر.

بىتون پىر يۈزىنىڭ خىلقنىڭ خالىنى تىكشۈرۈپتىكى علم «تارىخىيى ھەممى»
دەر. اما بەئزى بىر، مىثلا پىغەمبەر، لىر خالىنى بىيان ايتىدىغان علملىك كىمى لىرنى
«تارىخىيى خىصوصى» دىلەر .

بىزنىڭ بۈگۈنكىمىز دە تارىخىيى كىتابىمىز. اما تارىخىيى ھەممى توغلى، بىلكە
پىغەمبەرلىرىگە آتاقلىغان خىصوصى تارىخىيىمىز .

بۈگۈنكىمىز دە تارىخىيى، سۈيلىنىدىغان «تارىخىيى» كىتابى دىمىز، پىغەمبەرلىرى
تارىخىيىگە بولىدىغان «تارىخىيى انبىاء» دىۋىۋىرتەمىز. پىغەمبەرلىرى تارىخىيى
دىمىك بولىدۇ!

ھەر بىر «نەبى» فارسىچە «بى-غەم-ب» خىبر كىتۈرۈپتىكى «خىبر
بىرۈپتىكى» دىمىك بولىدۇ .

چۈنكى آلار : قوملىرىنىڭ ھەممىنىڭ بىرۈرۈملىرىنى ، طىۋىلارنى ،
ھەم باشقىە بىيانلارنى ايرىشۈرۈپتىلەر .

«أُمَّتٌ»

پىغەمبەر قايسى خىلققە بىبارلىسە، شۇ خىلق، آكئامەت دىۋىۋى ايتىلەر .
مىثلا موسى پىغەمبەر «بىنى اسرائىل» خىلقىنىڭ بىبارلىغان ايكىن، شۇ
زىمانداغى بىنى اسرائىل، ھەممى پىغەمبەرگە ابارۈپتىلەر دىن سۈكۈمىلەردە

«موسی امتی» «موسی قومی» دیوله در .
بیارلنگان پیغمبرلرینه ایارگان خلقنی امت، اما آلا رغه یبارلبده
پیغمبرگه ایارمگانلرن «قوم» دیوب یرتو اوگایلیراق بولادر . شول
سبیدن پیغمبرگه ایارگانلرنی «امت» دیوب یرته چکمز .
مثلا موسی پیغمبر امتندن فلان کشی دیولسه «اول کشی موسی
پیغمبرگه ایارگان» دیوب بلسون .

(بسم الله الرحمن الرحيم)

یوقسن بار ایتوجمز الله تعالی نك بیورقلارن، طیولارن، اوتکان
پیغمبرلرنك حاللرن بیان ایتو ایچون، حق یولنی کورساتوچی
بولباشچمز ایك صوگفی پیغمبر-پیغمبرمز «محمد» علیه السلامدر .
شول پیغمبر آرقلی بزگه بیارلنگان، الله تعالی نك کتابی-کتابمز
«قرآن» شریفدر .

قرآن شریفده اسملری بیان ایتولنگان پیغمبرلر، برده اختلافسز
بولغانلاری ییگرمی بشدر :

(قرآن شریفده اسملری سویلانگان پیغمبرلر)

- ۱) «آدم» (۲) «ادریس» (۳) «نوح» (۴) «هود» (۵) «صالح»
- ۶) «ابراهیم» (۷) «لوط» (۸) «اسماعیل» (۹) «اسحاق»
- ۱۰) «یعقوب» (۱۱) «یوسف» (۱۲) «ایوب» (۱۳) «شعیب»
- ۱۴) «موسی» (۱۵) «هارون» (۱۶) «ذوالکفل» (۱۷) «داود» (*)
- ۱۸) «سلیمان» (۱۹) «الیاس» (۲۰) «الیسع» (۲۱) «یونس»
- ۲۲) «زکریا» (۲۳) «یحی» (۲۴) «عیسی» (۲۵) «محمد»

- حدیثلرده یاد ایتولنگان «شیت» اسملی پیغمبر بار .
- قرآنده اسملری بولساده، پیغمبرلکتری آچف بیلگولی بولماغان :

(۵) داود بر وا ایله یازاسده ایکی وا ایله «داود» اوقلور .

« عَزِيزٌ » « لُقْمَانُ » « ذُو الْقُرْنَيْنِ » اسملى كمشه لرده بار . . .
بو پیغمبر لردن اوز لرینه کتاب بیرلگانلری بار . بولارنی «رسول»
دیوب یرته لر .

الله تعالی طرفندن اوز لرینه کتاب بیرلگان پیغمبر سیگن پیغمبر:
(۱) آدم (۲) شیث (۳) ادریس (۴) ابراهیم (۵) موسی
(۶) داود (۷) عیسی (۸) محمد (علیهم السلام لر در .)
(الله تعالی طرفندان کیلگان کتابلر)
دورتسی زور کتابلار در .

آلاری : (۱) تورات (۲) زبور (۳) انجیل (۴) قرآن
قالغانی کاغذ حسابی ایله سانالادر .
باری بوز کاغذ دورتکه بولنه در .
(۱) اون کاغذ (۲) ایلی کاغذ (۳) اوتوز کاغذ (۴) یتنه اون کاغذ .

(کتابلر بو روشده بیرلکان)

آدم (عهم) گه	اون	کاغذ .	بعض تاریخ ایاری آدم عهم گه
شیث	«	« ایلیلی	کتاب بیرلگان ، آشکا دنوب
ادریس	«	« اوتوز	سانالغان ، اون کاغذ بیگرمی
ابراهیم	«	« اون	ایتدرب ابراهیم علیه السلام گه
موسی	«	« تورات (اسملى)	بیرلگان دبلر .
داود	«	« زبور (اسملى)	
عیسی	«	« انجیل (اسملى)	
محمد	«	« قرآن (اسملى)	

۱ (آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَام)

آدم (عهم) نی الله تعالی بتن کشیدن الك، بالحقنن یارانسی .

آدمیلرنڭ ایلک اولگسی آدم (علیه السلام) در . (*)
ایلک الکیکی آتامز در . شوندن صوڭ : الله تعالی آدم (عهم) گه
ایش ایتوب (آتاسز آناسز) اوز قدرتندن بر خاتن بار ایتدی .
اسمی «حوّا» در . ایلک الکیکی آتامز شولدر .
الله تعالی آتامز آدمگه «حوانی» نکاح ایتوب ، خاتونلقغه بیردی .
آتامز «حوّا» آتامز آدمدن ییگرمی قرصاقده (ایکشاردن) قرق بالاتبیدی .
الله تعالی آدم (عهم) نی اوز بالالرینه پیغمبر ایتدی .
— عمری : توقز یوز اوتوز ییل چاماسی بولوب وفات بولغان .

(آدم علیه السلامنڭ شریعتی)

اولاکسه آشاو ، بوغازقانی آشاو ، دونغز ایتی آشاو حرام ایدی .

۲ (شیث علیه السلام)

آدم علیه السلامنڭ اوغلیدر .
آدم (عهم) نڭ بالالاری آراسنڭ ، باش (آپیکون) بولوب قالدی .
اوشانداق پیغمبر بولدی .
— عمری : توقز یوز ییل بولغاچ وفات ایتدی .

۳ (ادریس علیه السلام)

هر وقتده بلو هم بلررو یولنده بولوب ، خلقنی علم اویره توینه
قاراب ، ادریس اسمی ایله یرتلیدی . ادریس = علم اویره توچی
دیگان سوز . اما اوزی نڭ اسمی «اخنوخ» در . بوده حکمت ایاسی دیمکدر .
عمری : اوچیوز آلتدش بش که ایرشکان زمانده الله تعالی آتی
یوغاری اورنغه کوتاردی .

(*) بزرگه نڭنگانی شولای بولساده دنیا نڭک نیچه یوز میلیون یالار عمر سر ویده
کورنه دره حاضرلرده آدم عهم یارا آلفانغه ۷۴۱۵ یلدان آرتقدر

خلقندان مڭ كىشى ايمان ايتىپ امت بولدىلار .
نوح (عليه السلام) نڭ آتاسىنىڭ باباسىدىر .

(باشلاپ اشلاڭان اشلىرى)

ايڭ الڭ (قلم توتوپ) يازو يازغان .
ادريس (عليه السلام) دن الڭ خلق حيوان تيرىلرن كىلەر ايدى
ايڭ الڭ مامق كيوم تىككەن كىشى اولدر .

۴ (نوح عليه السلام)

اسمى «شاكر» دىلر .

عمرى : مڭ يىلدىن آرتق طوفانغه قدر ۹۵۰ تورغان .

ايسكىدىن كىلگەن شريعت حكملرن اوزگارتوهم بىررگە بىيورلغان
پيغمبەرلرنڭ ايڭ اۆلگىنى اولدر . . .

آڭا قدر بىرتوغان قز قىرنداشنى ، اير قىرنداشكە نكاملار درست
ايدى . نوح (عليه السلام) آنى حرام ايتدى .

قومى برده اشانمادىلار . سوزن توڭلامادىلار .

شوندان صوڭ الله تعالى آنڭ قومى ، بىتن جىريوزن صو باصتورو
(طوفان) ايله هلاڭ ايتدى .

نوح عليه السلام گە — طوفاندىن قىتولور ايچون الله تعالى اوزىنە كىمە
ياصارغه قوشدى .

طوفان قوزغالور آلدىندان اوزىنە ايمان كىتورگان كىمەلرنى بارىندە
كىمەگە كىرتدى . كىمەدە باروسى قىرق اير قىرق خاتون (سكسان)
كىشى بولدىلار .

طوفان بىتب كىمەدن چىقماق كوبسى اولدىلر . بارى : نوح عليه السلام
اوزى ، خاتونى قالدىك اوج اوغلى (سام ، هام ، يافت) هم بولارنىڭ
خاتونلارىغىنە قالدىلار . بارى سىكز كىشى بولالار .

(۱) طوفان قىقاي بىرىندە بولغان دىوچىلدە بار چوئكە انداڭى خلق طوفاننى بىلمىلرە

صلىة مقسى
دىلى شريف

— حاضرگی كشيلىر بارسيدىك نوح عليه السلام نىڭ اوج اوغلىدىن
تارالغان كىمىسىلردىر:

(سام بن نوحدىن تارالغان نسل)

عرب، فرس، روم خلقى؛ بولار بارسيدىك سام نسلدىن تارالدىلار.

(حام نسلدىن تارالغان چىلار)

حبش، سىندى، ھىند دىگان خلق بولار بارسيدىك «حام» دىن
تارالدىلار.....

(يافت نسلدىن بولغان خلق)

ياجوج-ماجوج دىگان قوم، صقالب ھىم ترك دىگان قوملر بولار
يافت نسلدىن تارالدىلار.

۵ (ھود عليه السلام)

ھود بن تارىخ بن جواب بن عبوص دىلر.
اللہ تەلى ھود (عليه السلام) نى «عاد» دىگان خلققە پىغمبەر ايتب
يباردى. اما عاد، ھود عليه السلامنىڭ سوزىن توڭلامادى، ھىم پىغمبەر
بولوينە اشانمادىلر.

اللہ تەلى بو خلققە بر آچى يىل يباروب پارسون بر يولى ھلاك ايتدى.
عمرى: يوز آلتەش بش (ياش) كە يتگاندىن سوڭ وفات بولغان.

۶ (صالح عليه السلام)

صالح ابن عبىد دىلر. «حجر» دىگان يىردە «ثمود» اسملى بر قوم
بولغان ايگان. شول يىردە تور وچى خلققىدە «ثمود قومى» دىوب
يىرتىلگان. صالح عليه السلام شول ثمود خلققە پىغمبەر ايتب يبارلىگان.
بو خلققە صالح عليه السلامنىڭ پىغمبەر بولوينە اشانماغانلر، سوزىنە
قاروشقانلار.... قومی صالح عليه السلام نى قزار تونى تلاب، تاواستىنگى

عليه السلام زمانده گى «فرعون» نىڭ اسمى «وليد» آتاسى «مصعب» بولغان، عمرى: يوز يكرمى اوچ ياشنه يتكاج وفات بولغان،

۱۶ (هارون عليه السلام)

موسى عليه السلامنىڭ بر توغان اير قارنداشى ھارون بن عمران* موسى عليه السلام ايله برگه پيغمبر بولوب، مصر فرعونن دىنگه اندە- دىلر، اما فرعون ھمدە قومى نىڭ كوبسى (پيغمبرلرگە اشانماغانلارى ايچون) نيل درياسنه باتوب ھلاك بولدىلر. عمرى: ...

۱۷ (ذوالكفل)

اسمى يوشع. يوشع بن نون. موسى ەم ايله حضرت ھارون دن صوڭ پيغمبر بولدى. موسى ەم شريعتى ايله خلقنى دىنگە اندەدى. عمرى: ...

۱۸ (داود عليه السلام)

يونس ەم دن صوڭ داود ەم پيغمبر بولدى، داود بن ايشا. پيغمبر دە، بنى اسرا ئىلىگە، پادشاه دە ايدى... عمرى: يتەش ياشنە وفات بولغان.

۱۹ (سليمان عليه السلام)

داود ەم دن صوڭ اوغلى «سليمان» پيغمبر بولدى. سليمان بن داود بن ايشا. آتاسىنىڭ شريعتى ايله خلقنى دىنگە اندەدى. او شانداق پادشاهلقنە ايتىدى. عمرى: يوز سكسان ياشنە وفات بولغان.

۲۰ (الياس عليه السلام)

عیسی عەم سوڭئندە الیاس عەم پیغمبەر بولغان.
یوشع بن نون پیغمبەر نىڭ قبیله سەنئەن دىگانلر...
«بَعْلَبُكْ» شەرىنىڭ خەلقنە پیغمبەر ایئەب بىبار لىگان. **عەمرى: ...**

۲۱ (اليسع عليه السلام)

الیاس علیە السلامنىڭ شاگردى ایگان.
شول سەبەبن حضرت الیاسەن سوڭ، اورتونە پیغمبەر بولوب قالغان. بو ایکن
پیغمبەر حضرت عیسا گە بىبار لىگان انجیل بوینچە خەلقنى دىنگە اندە گانلر.
عەمرى: ...

۲۲ (یونس عليه السلام)

یونس بن مئى.
یوشع پیغمبەردن سوڭ یونس عەم پیغمبەر بولغان.
نیچك دە بولسە اللە تەئالی نىڭ بیوروغى ایله بىر وقتە آنى دریا داغى بالق
یوتوب، شول بالق قارنىندە برنچە کون یاتتى. سوڭرە اللە تەئالی آنى
الق قارنىندان چىقاردى.
«موصلى» دىگان اورتداغى اوللاردان «نینهوى» اهلنە پیغمبەر ایئەب
بىبار لىگان ایدى.

بو قوم، یونس عەمگە اشانمادىلار، سوزن توڭلامادىلار.
اللە تەئالی بولارغە بر تورلى عذاب بىباردى. عذاب تمام استلرینە
كىلوب بىتکەندە، بولار یونس عەمگە ایمان کیتوردیلر.
شول ایمانلارى آرقاسندە عذاب کىرى کیتتى.
عەمرى: ...

۲۳ (زكريا عليه السلام)

سلیمان علیە السلامن سوڭ زکریا عەم پیغمبەر بولغان.
زکریا بن مائان در.
عەمرى: اوچپوز بولغاچ وفات بولغان.

۲۴ (يَحْيَىٰ عَلَيْهِ السَّلَام)

آتاسى زكريا عه م سوڭنده اوغلى يحيى پيغمبر بولغان.
يحيى بن زكريا،

عمرى: توقسان بش ياشى تولغاچ، وفات بولغان،

۲۵ (عيسى عليه السلام)

يحيى عه مەن سوڭ عيسى عه م پيغمبر بولغان.

عيسى بن مريم در . . . آتاسز توغان . . . .

عمرى: اوتوز اوچ ياشنه ايرشكاج الله تعالى آنى يوقارغى اورنغه كوتاردى

۲۶ (محمد صلى الله عليه وسلم)

ايڭ سوڭغى پيغمبر هم رسولدر

اسمى «محمد» آتاسى «عبدالله» باباسى «عبدالمطلب» آنڭ آتاسى
«هاشم» در.

محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم.

مكه شهرنده توغب قرق ياشنه بيتكاج الله تعالى آڭا پيغمبرلك بىردى،
پيغمبر بولوب دنيا ده ييگرمى اوچ يىل توردى. آلتەمش اوچ ياشنده وفات

بولدى. مكه ده پيغمبر بولغاچ اون اوچ يىل توردى . .

شوندان سوڭ مدينه مەنوره شهرينه بىنئىلاى كوچب، قالغان اون يىلى
شونده اوز دردى. مدينه ده وفات بولوب شونده كۆملىدى.

مكه دن مدينه گە كوچوينە «ھجرت» دىلەر.

مسلمانلارڭ يىلىنى سانى باشلاولارىن شول ھجرتىن.

بو ۱۹۰۶نجى يىلڭ اوچنچى آى بىزڭ ھجرت يىلىنىڭ ۱۳۲۴نجى يىلى

ربيع الآخرڭ ييگرمى دورتنچى كۈنىنە توغرى كىلدى ھجرت يىلى

ايلە ياڭابىل مھرم آيىنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن سانالادر.

(تمام .)

پيغمبر لر توغرى وسنده .

پيغمبر لر دن اونوسى سننلى حاللرنده توغانلار :

- (۱) آدم عليه السلام سننلى بولوب ياراتولغان .
- (۲) آدم اوغلى شيث سننلى توغان . (شيش - ئا اورننه شين ايله ده يازولا)
- (۳) ادريس عليه السلام سننلى توغان .
- (۴) نوح عليه السلام سننلى توغان .
- (۵) لوط عليه السلام سننلى توغان .
- (۶) اسماعيل عليه السلام سننلى توغان .
- (۷) يوسف عليه السلام سننلى توغان .
- (۸) زكريا عليه السلام سننلى توغان .
- (۹) عيسى عليه السلام سننلى توغان .
- (۱۰) محمد عليه السلام سننلى توغان .

آدم عليه السلام دن بيرلى نيچه يل اوتكان .

- آدم عه م ايله طوفان آراسى ايكى ملك ايكيز قرق يل (۲۲۴۰) سنه
طوفان ايله نوح عه منك وفاقى آراسى اوچيوز ايللى يل (۳۵۰) سنه
نوح عه م ايله ابراهيم عه م آراسى ايكى ملك ايكيز قرق يل (۲۲۴۰) سنه
ابراهيم عليه السلام ايله موسى عه م آراسى توقزيوز يل (۹۰۰) سنه
موسى عليه السلام ايله داود عه م آراسى بشيوز يل (۵۰۰) سنه
داود عه م ايله عيسى عه م آراسى برمك ايكيز يل (۱۲۰۰) سنه
بارى حضرت عيسا گه چه (۷۴۳۰) سنه
حضرت عيسى توغاندان بوكونگه چه (۱۹۶۳) سنه
آدم عليه السلام دن بوكونگه چه بارى (۹۳۹۳) سنه
فترت زمانى . = كيه چيلك ضعيفلك زمانى ديگان سوز .

شول ايكى آرانى « فترت زمانى » هم « جاهليت زمانى » ديلر .
(حديقۃ الآثار) ۲ .

چونکہ بوزماندە ازاق پیغمبر کیلمی تورغانلقدان ، دینگە
کیمچیلک کیلگان .

تورلی خلق تورلی نسته گە تابنا باشلانلار .

قایسی اوتقە ، قایسی صوغە ، قایسی حیوانغە ، قایسی قیاشغە
قایسی یولزغە تابنا باشلانلار .

شولای ایتب حق دین بتنلای یوغالغان . پیغمبرلر یولی بتگان .
هملە نیندی یوقبار عادتلر چغارغانلار .

حضرت عیسی ایله محمد علیہ السلام آراسی آلتیوز یل چاماسی
بولغان . حاضرگی زماندە ، بزنگ تاتار قرنداشلردەزنگدە شریعت
دیوب قلاتورغان بعض بدعتلری شوندان قالغان .

عرب تلی ایله سویلاگان پیغمبرلر .

پیغمبرلردن بشسی ، عرب تلی ایله سویلاشانلر دیلر . (۱) اسماعیل
بن ابراهیم - (۲) هود علیہ السلام . (۳) صالح علیہ السلام (۴) شعیب
علیہ السلام (۵) محمد علیہ السلام در .

محمد علیہ السلام عرب بولغان عربچە سویلاگان مونسى شیکسز !

بتون دنیاغە باش بولوب پادشاه بولغان کەسەلر .

بتون دنیاغە پادشاه بولوب ، بتون دنیاغە حکمی یورگان کشی

باری دور تکنە بولغان ایەش .

آلاردان ایکسی مسلمان . تاغی ایکسی کافر بولغانلار .

بولار دورتسی دورت زماندە بتون دنیانی قول آسنلارندە

توتقانلار ایەش .

بتون دنیانی قول آستونده توتقان ایکی مسلمان .

بر اوسى : سلیمان پیغمبر (داود علیہ السلام اوغلی)

ایکنچسی : ذوالقرنین (اسکندر) ایەش .

کافر بولغان ایکسی :

بر اوسی : ابراهیم علیه السلام زماننده بولغان کنعان اوغلی

« نمرود » در .

ایکنچسی : یغختنصر در .

« نمرود » ابراهیم علیه السلام زماننده اللهلوق درجه سن دعوا

ایتوچی برقباحتدر .

یغختنصر (۲) زادان تووب، صنمهلر خانه سنه صنمهلر آراسنه کیتورب تاشلانغان

بربالادر . آنی پادشاه اوزینه بالایتب آصرانغان . اولده پادشاه بولغاچ

« بیت المقدسی » واتدرغان . شونده یتمش مک مسلماننی اوترگان .

یتمش مکنی قولغه توشرب بابلگه (اوزینک پادشاهلوق شهرینه)

آلوب بارغان . شول توتقنلار آراسنده دانیال پیغمبرده بولغان .

یا شکا توغان بالا حالرنده سویلا شوچیلر .

یاغاغده توغان بالالاردان دورت بالا ، تلگه کیلسب

سویلاشکانلر :

بر اوسی : حضرت عیسی بن مریم .

ایکنچسی : اصحاب اخدود یولداشی .

اوچنچسی : راهب جریح نلک ایبداشی .

دورتنچسی : حضرت یوسف حقنده گواهلوق بیروچی بالا .

بنی اسرائیل اون ایکی قبیله .

چونکه یعقوب علیه السلامنک اون ایکی اوغلی بولغان .

شول اوغللارندان هر برسی اویله نب ، کوب کوب بالالاری ،

بالالارینک بالالاری بولوب ، هر برسی برقبیله بولغانلار .

(۲) یغختنصر - نصر دیکان صنم آلدنده تابانغان « نصر اوغلی » ده آتالمش . بوخ - اوغلی دیکدر .

محمد عليه السلام نڭ وفاتندن سوڭنى حاللىر .

رسولمۇ محمد (صلى الله عليه وسلم) نڭ وفاتندن سوڭ صحابيلر
بتىنلاى يتىم بولوب قالدىلار . رسولمۇ سلامت وقتنىڭ پادشاھى ايدى ،
امامتە ايدى . ھەر بىر ائىدە آڭا بارالار ايدى . ايندى رسولمۇ وفاتى
سوڭنىدە كەنى باش قىلورغە كىراك؟ بىكرىمى مڭلىب صحابيلرنىڭ اشلرن
كەم باشقارار؟

ايندى رسول الله نڭ سوڭنىدە پىغەمبەر بولماق توڭل ؛ اگر پىغەمبەر
بولماق بولسە ، آرادان بىر كىشىگە الله تعالى پىغەمبەرلىك بىرر ايدىن
اول كىشى اشنى باشقارار ايدى . اول اش بولماق توڭل . ايندى نى
اشلرگە كىراك؟ دىب صحابيلر اويلاشالاردە آرالاندىن براونى رسول
الله اورننە باش ايتىب قويماق بولالار . آندى اورنغە ، بىر كىشى سوڭنىدە
اورناشوجى كىشىنى عربلر « خليفە » دىلر .

صحابيلر ھەممەسىك بىر سوزدن « خليفە » قوبارغە كىراك دىدىلر .
اما كەنى قوبارغە ؟ آنسندە بر آز سوزلر بولا باشلادى . مەكەدن
كوچكاندە ، مەينەدە تور وچىلرنىڭ رسول الله نڭ كوچوينە بولشوجىلرنى
« انصار » دىلر . مەكەدە بولوبىك رسول الله بىرلە بىرگە مەينەگە كوچكانلرنى
« مهاجرىن » دىلر . بولار ايكنى تورلسىدە رسول الله نڭ ياقن صحابيلرىدەر .
« انصار » ايتەلر : خليفە بىزنىڭ آرادن قوبولسون ! « مهاجرىن »
ايتەلر : سزدن بىر ، بىزدىن بىر خليفە بولسون ! دىوب ،

شولاي ايتوب قايسى ايتە حضرت علينى قوبىق ! قايسى ايتە
حضرت ابوعبىدنى قوبىق ! قايسى ايتە : حضرت ابوبكرنى قوبىق !
شول روشدە كوپ تارتشۇ سوڭنىدە ، ھەر قايسىك بىر سوزگە كىلوب
« حضرت ابوبكرنى » خليفە ايتىب سايلادىلار .

(ايكى اولگى خليفە)

« ابوبكر » عبد الله ابن ابى قحافة الصديق (رضى الله عنه) بولدى .

عبد الله

«عبدالله» اسميدير. ابوبكر (بكر آتاسى) ديگان سوز كنيه سيدير، بكر اسملى اوغلى بولغان.

حضرت ابو بكر ابكى يىل خليفه بولوب تورديده وفات بولدى.

(ايكنچى خليفه)

حضرت ابو بكر دن صوڭ « حضرت عمر » نى خليفه ايتديلر. عمر ابن الخطاب در.

صحابيلر حضرت ابوبكر گه « خليفه رسول الله » رسول الله اورننه قالغان كيمسه ديلر ايدى. ايندى حضرت عمر گه نيچك ايتور گه كيرك؟ موڭار ايتور گه كيرك « خليفه رسول الله » ديوب رسول الله نڭ اورننه قالغان كشينڭ اورننه قالغان كشى ديمك. بوييك اوزون هم ايتور گه آور بولادر. شوندىن صوڭ حضرت عمر نڭ قوشوى بويچه « امير المؤمنين » ديه باشلاديلر. مؤمنلر نڭ تور هسى ديگان سوز. خليفه لگنه اون يىل تولغاچقنه « شعبه اوغلى مغيره » نڭ خردمچسى ابو لؤلؤه اوترب، شهيد ايتدى.

(اوچنچى خليفه)

حضرت عمر شهيد ايتلگاندىن صوڭ، حضرت « عثمان » رضى الله عنه خليفه بولدى. عثمان بن عفان در.

خليفه لگنه بر يىل تولغاچقنه بر فتنه بولوب، آنيده شول فتنه اهلى شهيد ايتديلر.

(دورتنچى خليفه)

حضرت عثماندىن صوڭ حضرت « على » رضى الله عنه خليفه بولدى. على ابن ابى طالب در.

خليفه لگنه آلتى يىل تولغاچقنه ملجم اوغلى عبد الرحمن المرادى ديگان كيمسه حضرت علىنى شهيد ايتدى. ابن ملجم ديوب پورتله در.

رسولمزدن حدیث بار : میندن		حضرت ابوبکر ایکی ۲ یل
صوڭ خلیفه لك اوتوز یل بولور		حضرت عمر اون ۱۰ یل
اوتوز یلندن صوڭفتنه لر چغوب		حضرت عثمان اون ایکی ۱۲ یل
توره لر کوبه یر دیگان.		حضرت علی آلتی ۶ یل

۳. یل بولدی.

(بو دورت خلیفه دن صوڭ کملر توره بولغان ؟)

حضرت علی دن صوڭ «ابوسفیان اوغلی معاویه» خلیفه بولغان .
اون یل خلیفه لك ایتسکان.

(معاویه دن صوڭ)

معاویه دن صوڭ اوغلی «یزید بن معاویه» خلیفه بولغان . بواج
یلغنه خلیفه بولغانده بیگ یاشلیکنه وفات بولغان .

مینمچه حضرت علی دن صوڭ : اوغللری حسن رضی الله عنه ایله
حسین رضی الله عنه لرنی خلیفه ایتو کیرک ایدی . بلمیم نی بولغاندر؟
یزید اولگاندن صوڭفتنه چغوب آیرلوشو باشلاندى خلق هر
کم اوز اوزینه آیرولا باشلادی:

عراق اهلی «زبیر اوغلی عبد الله» نی اوزلرینه توره ایتب صایلا دیلار .
شام اهلی «حکم اوغلی مروان» نی صایلا دیلار . مروان توقز
آیغنه امیر بولوب توردی . شوندن صوڭ اورننه اوغلی «عبد الملك
بن مروان» محمدوم امیر بولدی .

بووقته «زبیر اوغلی عبد الله» عراق امیرلكه ایدی .

عبد الملك بن مروان «حجاج بن یوسف» نی زبیر اوغلی عبد الله غه
قارشو یباردی . عبد الله اول وقتنه مکه ده ایدی . حجاج باروب عبد الله
نی چلغاب آلوب قولغه توشردیه آصب اوتوردی . شونان صوڭ
امیرلك باروسیه «عبد الملك بن مروان» محمدومگه قالدی . بار توره لگی

اون یل بولدی . شول اون یل ایچنده کوب شهرلرنی آلدی .

عبد الملك

(عبدالملك بن مروان دن سوڭ)

شامه امير بولدى «عبدالملك اوغلى وليد» مخدوم (وليد بن عبد-
الملك بن مروان بن حكيم) در.

(آندن سوڭ)

«عبدالملك اوغلى سليمان» مخدوم امير بولدى . سليمان بن-
عبدالملك بن مروان بن حكيم .

(سلمان بن عبدالملك دن سوڭ)

العبدالصالح : عمر بن عبدالعزيز بن مروان امير بولدى . عمر
بن عبدالعزيز بن مروان بن حكيم در .

(عمر بن عبدالعزيز دن سوڭ)

هشام بن عبدالملك بن مروان بن حكيم بولدى .

(هشامن سوڭ)

امير بولدى : يزيد بن الوليد بن عبدالملك .

(يزيد بن الوليد دن سوڭ كم؟)

ابراهيم بن الوليد بولدى . ابراهيم بن الوليد بن عبدالملك بن مروان بن حكيم .

(ابراهيم بن الوليد دن سوڭ كم؟)

مروان ابن محمد (بولارنڭ توره لكرى شونده توقتادى) بوتوره لر
(معاويه دن مروان ابن محمد كه قدر) بارسينه «بنى اميه» قبيله سندن
بولغانلر . هر برسينه شامه تورغانلار . پايتختلر يەك شام بولغان .

(بولاردان سوڭ واليلىكىگه كوچكان)

موندان «عباس بالاسنه» كوچكان . بولارنڭ تسورولارى هميشه
«عراق» ده بولدى . بوعباس بالالارى «بغداد» شهرن بنا ايتدىلر .

(عباس كم؟)

محمد عليه السلام نك آتاسى «عبدالله» ايله بر توغان اير قىزداشى
حضرت حمزه نڭ توغانيدىر . بس بو «عباس بن عبدالمطلب» بولادر .
حضرت عباس بالالارندان بولغان خليفه لرني «خلفاي عباسيه» ديلر .
اوتكان معاويه دن باشلانغانلارني «خلفاي امويه» ديلر .

« خلیفای عباسیه »

عباسیه خلیفه لرنندن ایکنی اولگسی « عبد الله بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس » در. ابن عبد الله. اوزی ابوالعباس « دیویرتله در.

(خلیفای عباسیه دن ایکنچی) منصور خلیفه.

عبد الله خلیفه ننگی ایر قرنداش « ابو جعفر الدوانیقی » در. « منصور » دیوب یرتله در.

(خلیفای عباسیه دن اوچنچی خلیفه)

« مهدی » خلیفه. اولگی خلیفه ننگی اوغلی « محمد بن عبد الله » در.

(خلیفای عباسیه دن دورتنچی)

موسی بن محمد در.

(خلیفای عباسیه دن بشنچی)

« هارون الرشید ».

هارون بن محمد در.

(خلیفای عباسیه دن آلتونچی)

محمد بن هارون در. اما بو اورناشا آلمادی.

(خلیفای عباسیه دن ییدنچی)

« مأمون » در.

عبد الله بن هارون بن محمد در.

کور دگزمی بالالار؟ بزده امام قویا باشلا ساق تارتوشوده تر تشوقایدان میراث قالغان؟ بلنگزمی بالالار! بزده امام اولسه اورننه بالاسون، اوتورتو، علمی بولماساده، برنسته بلماسه ده، آتاسی اورنینه امام ایتوقایدان قالغان؟ خلیفای عباسیه قیامتکسه قمر، خلیفه لیکه بولور ایدی، اگردده آت اورننه طیبیاق دیوب، بولور بولماس بالالارن، آتالاری اورننه اوتورتماغان بولسالار!

بزیدن معاویه دن سوگنده بگنه خلیفه قویسالار، تورلجه تورلی یافته تارالسالار، بزده بو کونگه بو شماگان بولور ایدک بلکه جن انسانلر بولوب دنیا آخرت مسعود بولور ایدک!

۱ نچی ۲ هم نچی جزئر فهرستی :

پیغمبرلر، خلیفه لر، ترکیه سلطانلری، مصنف لر، تاتار علماسی
همده قزان شهرنده گی حاضرگی محله اماملری .

تاریخ انبیاء مرتبی : شاکر جان الحمیدی .

« حدیقة الآثار »

۲ نچی جزئی . ابتدائی ۳ نچی صنف ایچون

(أَرَى عُلَمَاءَ الْعَصْرِ طُرًّا * أَضَاعُوا الْعِلْمَ وَاشْتَغَلُوا بِلَمٍّ *)
(وَأَإِذَا رَأَيْتَهُمْ لَمْ تَلَقْ مِنْهُمْ * سِوَى حَرْفَيْنِ لَمْ لَمْ لَأَنْسَلَم *)

برادران کریمیلر مصارفی ایله

۱۹۰۷

مطبعة کریمیه

قزان

КАЗАНЬ.

Типография Торгового Дома „Братья Каримовы“

1907

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

(۱) «آدم عليه السلام»

الله تعالی بو «دنیا» نى بوقدان بار ایتدی.
کوزمگه کورنگان کولکرنی بیرلرنی یاراتدی.

کوک

کولکرده قویاش، آی هم یولکزلارنى، آلارده توروچى خلقلارنى
یاراتدی .

بز (آدم بالالاری) کوندزندا اوزمزنک کون کورو ایچون کیره کلی
بولغان، آشاو اچولره زنى، کیوم سالوملارمى نى حاضرلیمز .
تورر ایچون کیراک بولغان یورت ییبرلرمى نى حاضرلیمز .
کیچلرده: کوندز آروب، جدهب، بتکان تنلرمى نى جال ایتدرو
ایچون، ایرکلی ایرکسز یاتوب اوتکاره مز .

یر

ییر بزنگ ایچون برده بتمى تورغان خزینه در. آشاو، اچو، کیوم
سالوملارمى بارسیده شوندا چغادر .

آدم بالالاری ییردن کورگان فائده لرنى، دنیا ده هیچ بردات
هیچ برنسته دن کوره آلایلر .

ییرده بزنگ آشمز، ییرده بزنگ صوممز .

ییرده بزنگ کیوممز، ییرده بزنگ جکچی حیوانلارمى .

ومن آیاته خلق السموات والارض وما بث فیهما من دابة (قرآن)

شول آیتدن یولکزلارده توروچیلار بولو همه آخرى «وهو على
جمعهم اذا يشاء» یردن بروقنده یرده گیلر ایله جیولوشولاری آچف

ییلنه در. جن دیگان خلقدنه شونده توگلمى ایکان؟

ییردن

يېردن بىزنىڭ ياراتولومىز.

يېردە بىزنىڭ ياتاچىق اورنىمىز.

آدم ەھمىنى اللە تەئالى (تەننى) بالچىقدان ياراتوب، آڭا اوزىنىڭ جان اسملى نورن بېردى. شول جان آرقاسىندە بالچىقدان بولغان، تىك توروچى تەن: سىلكىنوچى، يىروچى، كوروچى، ايشتوچى، سىزوچى، بلوچى، بولىدى.

شوندىن صۇرك اللە تەئالى « آدمگە سىجە ايتىڭز ! » دىوب فرشتەلەرگە قوشدى .

بارى، كوچىپىك اينىب « ابلىس » كىنە سىجە ايتىمىدى .

شول قارشولغى ايچون اوزىدە، اللە تەئالى نىڭ طرفىدىن، سىرلىدى . « سىرلىش شىطان » اسمى كىدى .

آدم ەھمگە دشىمان بولوب قالدى .

شوندىن صۇرك اللە تەئالى « حوا » اسمىدە بىر خاتىن ياراتىدى. آنى آدم ەھمگە ايش (خاتىن) ايتىدى .

شوندىن صۇرك اللە تەئالى آدم ەھم ايله حوانى، ايكىس بىرگە، جىنكە كرتىدى. « جىننىڭ ھىرىمىش اشاڭز صولرن اچىڭز ! بارى شول آغاچقە ياقىن بولماڭز » دىوب، بىر آغاچدان طىدى. شوندىن صۇرك بىر وقتدە « ابلىس » جىنكە كىروب، آدم ەھم ايله حوانى قىورتىدى :

بىلە سىزى اللە تەئالى سىزنى بو آغاچدان نى ايچون طىدى . اگر سىز بو آغاچدان اشاساڭز بىردە اولمىسىز جىندە مىنگو قالورسىزدىدى بوسوزگە ايلىڭ اللە حوا آنا آلىدانىب ، شول آغاچدان بىمىش آشادى . « خاتونلار شىطان نىڭ بولوشچىسى » دىگان حدىث بويىنچە : حوا آنا آدم ەھمىنگە بو آغاچدان اشاوينە سىب بولىدى .

بواشنى اشلاگانلىرى ايچون: آدم ەھم ايله حىزرت حوا جىننىن چىغارلىدى . ايكىسىدە بىر يوزىفە توشدىلەر . آدم ەھم: « ھىند » طرفىدە ، حوا آنا « جىدە » گە توشدى .

بواش سوڭنده آدم عم بىك قاتى يغلاب، هر وقتده قلغان اشينه
اوكونوده بولدى .

بر زماندان صوڭ الله تعالى توبه سن قبول ايتدى . «مكه طرفينه
كيت!» ديوب وحى قيلدى .

آدم عم شول طرفغه باروب، حوا آنا ايله تابوشدى .
برگه عمر ايتنه باشلاديلار .

حوا آنا هر برقرصاغنده ايگن (برابر بر قز) بالاكينتوره ايدى .

شولاي ايتىب، آدم عم نڭ بالالارى كوبه يدى .

الله تعالى نڭ بيورغى ايله برقرصاقده توغان قز بالانى، ايكنچى
قرصاقده توغان ابر بالاغه نكاح ايتنه ايدىلر .

آدم عم نڭ بالالارينڭ بالالارى بولوب . بىك كوبه يدىلر .

شيطان نڭده نسل نسبي زور ايدى .

شيطان هميشه آدم عم گه بولغان دشمانلغى آرقاسنده آدم بالالارى

آراسنده بورقلقلار، فتنه لر توغدر و يولنده يردى . قيامتكه قىر

اوشانداق شول يولده بربه چكلىر .

«هاپيل ايله قابيل»

هاپيل ايله قابيل آدم عم نڭ بالالارىدور .

قابيل اوزى ايله برقرصاقده توغان قزنى آلمق بولدى .

آدم عم هاپيل ايله توغاننى آلو تيوشلى ايگانن بيان ايتدى .

قابيل بولاي راضى بولمادى . آدم عم ايتدى: هاپيل ايله ايكنچى

الله تعالى ايچون برور قربان باغشلاڭز قايوڭز نڭ قربانى قبول بولسه،

شولغز، قابيل ايله توغان قزنى آلور ديدى . هاپيل نڭ قربانى قبول بولدى .

۲ اول زمانلارده قربان نڭ قبول بولوى بر اوت چىف ياندروى ايله بولغان ايش

قابيل نڭ

قابىلىڭىڭ بىگراڭ امىدى كىسەلب، ھابىلىنى اوتردى دە بىرگە كومىدى .
آدم عليه السلام وفات بولغاندان سوڭ اوغلى شىت عليه السلام
پىغمبر بولدى .

۲ (شىت عليه السلام)

شىت عليه السلام آدم عليه السلام اوغلى . آتاسى قاشندە بىك ياقن
كورلە تورغان بالا ايدى . توس - بىتى بىك ماتور ايدى . كورنش
- صورتى كىشلى ايدى . آدم عليه السلام نڭى وفاتندان سوڭ شىت
عليه السلام نى اللہ تعالی پىغمبر قىلدى .

آتاسىڭ وصىتى بويىچە ، آدم عليه السلام نڭى قالغان بالالارینه
باش (اپىكون) بولدى .

اللہ تعالی شىت عليه السلام گە ايللى (كاغد) كىتاب ايندردى .
كعبە اللہ نى باشلاب ، تاشدان ياصا وچى شىت عليه السلام در*

(شىش) دىكان سوز

(ث) اورنە (شىن ايلەن پازالار درسى شولاي بولورغە تيوشلى ، چونكە (ث)
ذە ح ، ض ، ظ ، ع ،) حرفلى ، الكدە (بىگراڭدە) اول زماندە بولماغان : عرپدن
باشقە تلە (ث) حرفى يوق دىلر .

(بلوى تيوش بولغان سوز)

بۇنكە تاريخلارنىڭ كۆپىندە ، آدم عليه السلام نڭى بويى چامادان طش اوزون بولغان
جىندىن چىقماچ اللہ تعالی آنى قىسقارتقان دىكان . بۇ سوز مسلمان جماعتى سويلى
تورغان سوز توكل . مۇنى بارى بۇرە بلر سويلاگانلر . اما بۇ سوزنىڭ يالقانلقن
بلدوتو ايجون (رسولنى) بر حدىت ايتكان : (ان الله تعالى خلق آدم على صورته) معناسى
اللہ تعالی آدم عليه السلام نى اوزىنىڭ عمر ايتكان صورتدە ياراتدى . نىندى بويى بولوب
برگاندر ، شول بويى ھم صورتى اللہ تعالی نك باشدە ياراتقان صورتدەرم بويىدەر .
ازايشانى وقىسقارغانى يوق دىكان سوز بولادر .

۳ (ادريس عليه السلام)

شىت (عليه السلام) دن سوڭ ، ادريس عليه السلام پىغمبر بولدى .
اللہ تعالی آغا اوتوز كاغد كىتاب ايندردى . باشلاب قلم توتوب يازو

يازغان كشي ادريس عليه السلام در . باشلاب ، كيومنى تگب كيگان
كشي شولدر . آناردان اَلِكْ آدم بالالارى اسنلرينه حيوان تير-
يلرن جابوب ، يريلر ايگان . ادريس عليه السلام گه الله تعالى كوكلرنىڭ
سرلرن . كوكلرده بولغان حكمتلرنى سيزدردى .

ادريس عليه السلام كوك علمن بلوچيلرنىڭ اولسگسى در .

كوكده بولمزلارنىڭ حاللرنىڭ تامام بُلْمى بولوب ، برنجى
منجم ايدى .

كوك علملرينه باشلاب ، يول آچلوى ، ادريس عليه السلام
آرقلىدر . علم نجوم - ادريس عليه السلامنىڭ معجزه سيدر . ادريس
عليه السلام وفات بولمى ، تىرى حالنده يوغارى اورنغه كوتارلمش
بولوى قرآن شريفنىڭ آكلانادر .

يان : معجزه باشقه خلقنىڭ قولندان كىلمى تورغان بر اشيدر . الله تعالى آنى
پيغمبرلرگه اولمىڭ پيغمبر ، ايگانلارنى يانگوايچون يره در . معجزه كوب وقتده
شول پيغمبرنىڭ قومی آراسنده بونان اصتاقى ايله بولادر . شولايدە پيغمبر اشلاكانى
- قومی اشلاكاندن معجزه كهم قومی بولدا آلئى تورغان بولادر .

٤ (نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَام)

ادريس عليه السلام يوغارى اورنغه كوتارلگاندىن سوڭ آدم
بالالارى آزديلار : پىنلارغه قىلغ ايتنه باشلاديلار . توغرى بولمىڭ
چقىدىلار . شول خلقنى توغرى يولغه كرتو ايچون الله تعالى «نوح»
عليه السلامنى پيغمبر ايتىب يباردى . نوح عليه السلام كوب يلمر
قومن توغرى بولغان يولغه چاقردى الله تىرى ، اوزن پيغمبر دىوب
ايمان ايتوگه اُندهدى .

شولايدە قومندىن سوزن تىكلاوچى بولمىدى . بارى اوغللارندىن
اوچسى (سام ، حام ، يافث) ، ايمان ايتدىلر . بولارنىڭ خاتونلارىدە
ايمان

پېرس (عم) اوزىنىڭ يولىز علمىندە اصتالغى آرقاسىندە بىر زمان كىتىز بولماچاغىن بىلب، قىدرلى بولغان عاملىكلىرىنى قىلم ايله يازغاندە بىر كىتاپ منارە ياصاتوب اوستىنە قويوب قالدىرغان ايمىش . بو (۲) نى بىك يراق توگل . بولاي بولماغاندە آدم (عم) زمانىدىن توروشوب (اللہ تعالیٰ) طوفاننە قىدر بولغان بعض بىر كىتابلردە بيان ايتولمىگان اشلىق نى ايدى . بوسوزلردىن بولسە طوفان صولى يولىزنىڭ توشوب نىكزگە . شولاي بولسە دە بىردە ضررىوق ! بعضىلر كىتاپكە طوفان صولى سالغان دىلر . كىم بلە قىللە اول وقتكە كىتاپكە بىرىنكە تروچى كىمسە بولماغاندە ؟ نو عرب فرس ، رومنىڭ آتاسى « سام » دىلر . سودان خلىقنىڭ آتاسى يىحام دىلر . ترك قىبىلەلرىنىڭ آتالارى « يافت » دىلر .

بىر آدم بالالارى توغرى يولدىن چىغوب پىغمبىرلرنىڭ سوزلرنى توكلاما نىلرى اىچون نىندى الوغ بلالر كوردىلر . شول بلالرنى كوربىدە نىمىشە قارشولقنە بولدىلار . طوفاندىن صوغى پىغمبىرلرنى تاغىن سانلامى باشلادىلار .

آدملر (عم) نىڭ بار اتولوندىن - طوفان باشلانوبىنە قىدر ، تورانكە ايتولوبىنە كورە ايكى مىڭ ايكىوز قىرق (۲۲۴۰) يىل سانىلار .

۵ (ھود غالىھە السلام)

« مَضْرُومُوت » كورشىسىندە « أَحْقَافُ » دىگان اورنىك « يَمَن » يورطىكە « عاد » اسملى بىر قوم بولغان .

بو قوم قرآنكە ايتىلگىن رەوشدە بىك اصتا اوتكن ھىرچەن خلق بولغانلر . شول ياقنى بىتلای گوزل ايتىب ترگانلر . تاغىن كىسوپ بىوك بىنلر ياصاغانلر . شوندى اوتكن بولسە لردە ، توغرى يولىن آزغانلار : پوتلارغە قىللىق ايتىنكلر . تورلى آزغىنلار قىلغانلر . بولارنى توغرى يولغە چاقرو اىچون اللہ تعالیٰ « ھود » اسملى كىمسە نى پىغمبىر ايتىب بىباردى .

بوسوزنى بولاي آكلوچىلار دە بار : (عم) نىڭ اوغلى سامنىڭ اوج اوغلى بولغان : « بىرى عرب اسملى ايكىنچىسى » فرس اسملى اوجىنچىسى روم اسملى .

قالفا نرپده شولای. ایندی بز «تاتارلار» ننگ تب بابالاری نوح (عم) ننگ
اوغلی «یافت» ننگ «ترک» اسملی اوغلی بولادرم. شوگا فاراب، بزنی ترک
دیساکده یاری. اما اینکچی قاراغانده شول ترک ننگ «تتر اسملی بالاسی بولغان ایمن
بزشول» تتر «نسلدن تارالغان بولامز بوتوغرپده بیک اوزون یازنی» تاریخ عمومی
بن دنیا تاریخن سویلاگان رساله مدق قاراگز! (ش. ح.)

هود (علیه السلام) بولارنی توغری بولغه چاقروب، بیک آچق، آچق
اوگنلر سویلاسه ده، بولاردان بیک آزیغنه ایمان کیتوردیلر.
کوبسی ایسکی بوزقلقلارنده قالدیلار. الله فی برله مدیلر.
ایمان کیتورمگانلر فی الله تعالی بر بیک قاتی ییل بیبارب هلاک ایندی،
هود علیه السلام همده ایمان کیتورگانلری، بو اوروندان
کیتوب، سلامت قالدیلار.

۶ صالح علیه السلام

عاد قومی هلاک بولغاندان صوگ «شام» ایله «حجاز» آراسنده
«حجر» دیگان اوروند «ثمود» قومی بارلغنه چقدی.
«ثمود» قومیه «عاد» شیکلی بیک اصتا - بیک اوتکن
ایدیلر: تاوارنی کیسب، تاشلارنی بوونوب، بیک تازا همده
ماتور، ماتور بنالر یاصادیلار.
اوزلری همیشه توغری بولغان چغب، آزغنلده بولدیلار.
الله غه تیکدش. توندیلار.

صالح (علیه السلام) بولارنی بیک توروشوب، الله فی برله وگه
توغری بولغه کررگه انده سه ده توگلامادیلار. صالح (علیه السلام) فی
پیغهمر دیوب بلمیدیلر.
صالح (علیه السلام) کوب تورلی معجزه لر کورساتدی برسینه ده
اشانمادیلار.

قومینک تلوی بوینچه، تاوداغی قاتی تاشدان، برتوه چغاردی.
آلایده اشانمادیلار.

توہنی صویوب آشادیلار .
اچلرندن بیک آزیغنه ایمان کیتوردی .
باشقالاری ایسکی از لرنده کافر بولوب، آزغنلده قالدیلار .
صوگره الله تعالی نڭ فرمانی ایله کوکنن برقاتی تاوش کیلوب همه سیده
هلاک بولدیلار .

باری صالح (علیه السلام) ایله ایمان کیتورگانلری سلامت
قالدیلار . اول اوروندان مکه گه باروب، شونده عبادت قلوب توردیلار .

۷ ابراهیم علیہ السلام

نوح (علیه السلام) نڭ بالالاری باشک «عراق» یورطنک تورغانلار .
شول وقتک «فرات» یلغاسنه یاقن اوروندک «بابل» شهرن یاصاغانلار...
باراتورا آرالارندان برطائفه آیورولوب، «دجله» یلغاسی یاننده
«نینوا» شهرن یاصاغانلار . حاضرگی «موصل» دیسگان شهرنڭ
قارشویاغندادر . «بابل» شهرینڭ ایسکی خلقی «نبط قومی»
سریان تلی ایله سویلیلر ایدی .

اول خلق «بابل» نی «پایتخت» (۲) ایتب، شوندان توروب
تورلی یاقغه حکم ایتهلر ایدی .

شوندان صوڭ «نینوا» شهرنده بارلقغه چقغان «آثورپه»
دولتی، بابلیلرنی جیکدی .

«نینوا» شهرن پایتخت ایتب «بابل» اوزیده «نینوا» قول
آستونه کردی .

صوڭقاراق «گلدانی» طائفه سی، قوت، تابیب شونداغی «نبط»
قومینڭ علملکرن هم معرفت لرن آلوب قالغان .

«بابل» خلقی «صابئه» دینی ایله دینلانگان ایدیلر . یولدرلارغه
قللق ایتوچیلرنی «صابئه» دیلر .

(۲) «پایتخت» بادشاه توراتورغان شهر ملاروسیه نڭ پایتختی حاضرده «یتبورغ» در .

بابل خلقیده یولوزغه قلفق ایته باشلاغانلار .

بووقته « بابل » شهرنده پادشاهلق ایتوچی « نمرود بن کنعان » دیگان کشی ایدی .

الله تعالی بابل پادشاهی نمرودنی همه باشقه خلقلاری توغری یولغه انده و ایچون اللهنی برلتو ایچون ابراهیم (علیه السلام) نی پیغمبر ایتب یباردی . اون کاغد کتاب بیددی . ابراهیم (علیه السلام) بولارنی اللهنی برلوکه نیقدر توروشوب انده سه دهه برسید اشانمادیلار . ابراهیم (علیه السلام) نی رنجتدیلر . نمرود همین اوزم الله دیدی .

ابراهیم (علیه السلام) سین الله توکل دیگاج .

نمرود ایتدی : صوڭ سینک اللهک نیندی ؟ دیدی ابراهیم (علیه السلام) مینم الله اولکلر نی ترگزه ، ترکلر نی اوتره دیدی . نمرود ایتدی : مینده اوترمه ترگزه مه دیدی .

بز کشینی اوتر دیدی ، یاشربکنه منه ایندی ترگزه م دیوب ایکنچی کشینی شول بولمه دن کورساتدی .

ابراهیم (علیه السلام) ایتدی : مینم الله قویاشنی مشرقین چغارا سین الله بولساڭ مغربدن چغاردیدی . نمرود قزاردی ، جیکلیدی .

بیك قاتی اوت یاقتوروب ، ابراهیم (علیه السلام) نی شول اوتقه تاشلاتدی . اوت ابراهیم (علیه السلام) نی یاندرمادی . مونی کورب بر آز کشی ایمان کینوردی .

شوندان صوڭ ابراهیم (علیه السلام) اوزینه اشانغان کشیلر ایله برگه « شام » یورطنه کینیدی .

مصرغه باردی . مصردان « کنعان » ایلینه بارب شونده توردی . لوط

ایته اییدی. الله تعالی یاردم ایتهب حضرت «ساره» ده، قارت کوننده بربالا توغدردی. اسمن «اسحاق» قویبیلار. حضرت ساره بار اتورا، هاجر ایله اسماعیلن کونلاشدی. آلا رنی بریا پانغه ایلتیب قوی دیوب، حضرت ابراهیمدن اوتندی. ابراهیم (عم) الله تعالی نینگ بلدرتوی بوینجه، هاجر ایله اسماعیلنی مکه، گه ایلتیب، شونده قالدردی (۲) عربنیک «جرهم» دیگان قبیله سی اول وقتنه مکه تیره سنک تورالار اییدی.

حضرت اسماعیل اوسه توشکاج، آلا ر برله قاتوشوب، دوستلاشدی. آلاردان قز آلدی. اون ایکی بالاسی بولدی.

شول قدا لق آرقاسنده «جرهم» قبیله لرینیک بعضی مکه، ده اورناشوب قالدی لار.

شوندان سوک حضرت ابراهیم (الله نیک فرمانی ایله) مکه گه کیلیدی. حضرت اسماعیل ایله برگاله شب، کعبه نی یا مئادان سالدی لار. شول وقتنه «عرب جزیره» سینیک شام یاغنده «عمالقه» قبیله لری تورالار اییدی.

اسماعیل (عم) الله نیک فرمانی ایله «عمالقه» همده «یمن» قبیله لرینه پیغمبر بولدی.

بارا تور حضرت اسماعیل نیک اوغللاری، نسلی، کیا ولری قدا لاری کو بایدی. تورلی یاغنه تارالیدی لار.

قایا بار سالار شونده، دشمانلارن جیکدی لار. ایمانغه کیلما گان

---

۱۲ اگر اول زمانده ییک استدن اش پرتوچی بزنگ قازان تانارلاری بولسه ایدی هوامی حضرت ابراهیم غه با یقوت اعلان ایتهب، ملالاریده حضرت ابراهیم نی شول اشنی سینیلی شمبار دیوانندان نوشرا دی دیوب یازوب قالدرغانلر بولور اییدی. نیتاک حضرت هزیری پیغمبر بولاتوروب پیغمبر لکدن چنارالار...

«عمالقه» قبیله لرن، اول یاقدان قوب چغار دیلار.

۱۰ «اسحاق علیه السلام»

حضرت ابراهیم وفات بولدقدان صوڭ، اورننه اوغلی حضرت اسحاق (عم) پیغمبر بولدی.

اسحاق (عم) نڭ ایکی اوغلی بولدی.

برسی «عیصو» ایکنجسی «یعقوب» اسملی ایدی. عیصو حضرت اسماعیلنڭ قزن آلدی.
کوب بالالاری بولدی.
آلارده بیک کوبایدیلر.

شامنڭ «دمشق» دیگان بیرینه خوجه بولدیلار.

۱۱ «یعقوب علیه السلام»

یعقوب بن اسحاق (عم).

آتاسی اسحاق (عم) وفاتندن صوڭ اورننه «حضرت یعقوب» پیغمبر بولدی.

آتاسینڭ ابلی «کنعان» ایدی. بوده شونک اورناشدی یعقوب (عم) نڭده کوب بالالاری، هم بالالارینڭ بالالاری بولدی. یعقوب (عم) نڭ «اسرائیل» دیگان بر اسمی بار ایدی.

شونڭ ایچوندن آنڭ بالالارینه «بنی اسرائیل» دیلر اسرائیل بالالاری دیگان سوز.

حضرت یعقوبنڭ اون ایکی اوغلی بولغان. عمری: یوز قرق توقز بولغانده مصرده وفات بولغان.

۱۲ (یوسف علیه السلام)

یوسف بن یعقوب (عم) در.

حضرت یعقوبنڭ اون ایکی بالاسی آراسنک ابڭ سویگانی

دمشق دالنڭ کسرهمسی، مینڭ قنحهمسی، شین نڭ سکونی ایدره.

حضرت یوسف ایدی .

حضرت یوسف بر توش کوردی آتی آتاسینه سویلادی: توش اوشبو ایدی: توشما اون بر یولدن قویاش هم آی میکاسجه اینکانلرن کوردم دیدی. حضرت یعقوب، اون بر یولدن اون بر قرداشی بولون آکلاب یوسف بر زمان بولاردان استن بولاچاق ایکانلیگن سیزندیکه ایدی: ای اوغلوم! سین بوتوشکنی توغانلارئا سویلامه! آلا ر بلسه لر کنچیلک اینب، سینی بربر بلا گه تاشلاماسونلار! سینک بو توشک بیک سوینچلی توش: الله تعالی سیکاپیغمبرک هم زور دولت بیرر! دیدی. یعقوب (عم) حضرت یوسفنی بیگره کده سویه باشلادی.

نیچوکده سیزلب، قرداشلری یوسف (عم) گه کنچیلک ایتدیله. بر حیلله ایله یاپانغه آلوب باروب، بر قیوغه صالیدیله. اوزلری اویلرینه قایتوب، یعقوب (عم) گه «یوسفنی بوری آشادی» دیوب یالغانلادیله.

بر آزاوتکاج آرالاردان براوسی «شپرتقنه» یوسف که آشارغه ایلندی. فی کورسون، قیو یاننده بر کاروان توقتاغان، یوسفنی قیودان چغارغانلار.

بوغبرنی تیزگنه اویلگی قرداشلرینه کیلوب ایتدی اون برسی بریولی باروب، بوبزنک «قاجاق» قلمز، قاجقان ایدی صاتامز دیوب بیک آزان بها ایله گنه صاتدیله.

یوسف (عم) اول وقتده اون سیگز یاشلرنده ایدی. قرداشلرندن قورقوب، اوزینک کم ایکانن کاروان باشنه ایتمادی. کاروان ایله برکه مصرغه باردی.

آچه مینستری «مینستر فینانصی» یوسفنی صاتوب آلدی. اول مینسترگه «عزیز» دیوب یرتله ایدی . . . .

یوسف عم نك ماتورلقده، کورننده هیچ تیگی بوق ایدی. یوزندن

يوزندن نور بالقب كىلاچكده بر الوغ كىمه بولاچاغن بىلر تىب تورادر
ايدى .

عزىز نىڭ بالالارى برده يوق ايدى .

بالاسز كىشى بالانى ياراتوچان بولادر .

عزىزده يوسىف (عليه السلام) نى اوزىنه بالا ايتىنى تىلاب، اوز بالاسى
شىكىللى قىدر لب، آيورم اورن بىر حاضر لىدى . خاتونى «زلىخا»
اسملى ايدى .

خاتونى نىده سىن يوسىفنى ياخشى حرمتله ، اوزمىزگه بالا ايتىپ توتارمىز :
دېدى .

صوگره «زلىخا» يوسىف (عليه السلام) گه محبت ايتىدى .

يوسىف (عليه السلام) نى برده گناھسى بولماغان حالده ، جالا چاپى ،
زندانغه كىر تىردى .

يوزندانده يىنه ايكى يىگىت بار ايدى . بىرسى مصر پادشاهسىنىڭ
« شىربىچىسى » ايكىنچىسى « ايكىمكىچىسى » ايدى . زندانده وقتىده بو ايكى
يىگىت ايكلاويده برار تورلى توش كورەلەر . يوسىف (عم) گە سويىلاب
يوراتىدىمىز بولالار . يوسىف (عم) بولارنى ، توغىرى يولە بولوغى
اوگىنلپ توشلرناوشىپو روشىدە يورادى : اولدە شىربىچىسى بولغانىمىز
زنداندىن چىقىپ ياڭدان پادشاهغه « شىربىچىسى » بولور .

ايكىمكىچىسى بولغانىمىز زنداندىن چىقارلۇپ ، آصب اوتىرلور .

منە سىزنىڭ توشلر نىڭ يوراوى شولدر دېدى .

صوگرە يوسىف (عليه السلام) شىربىچىگە ايتىدى :

زنداندىن چىققاندا ، پادشاه ياندى مېنىدە ايسكە توشىر ! دېوب ،
شىربىچىدىن زنداندىن چىقوغە ياردەم ايتىنى اوتىدى . بىر آز وقتىدىن
صوڭ توشنىڭ يورالوى درست بولۇپ چىقىدى : شىربىچىسى زنداندىن

شىربىچىسى : اچرىچى . اولدە پادشاهلارنىڭ اچىك اچرىچىلرى آيورم وكىسە بولا ايدى .

چغارلىدى. ايسكى اورننده مصر پادشاهسىنە « شربتچى » بولمىدى.
ايككىچى: زنداندىن چغارولوب، آصلوب، اوترلىدى،
اما « شربتچى » يوسف (عليه السلام) نىڭ اوتنچن اونوتىدى.
كوب يىللار اوتتى پادشاهغە يوسف (عليه السلام) حالدىن سويلمىدى.

حاجت وقتلاردا اللەدان باشقادان ياردم استەو، محتاج لىقنى اوتەونى اوتتۇ بولاي كىشىلەرگە
ياراسادە، يىغىبركىبى الوغ درجەلى، اللەغە ياقن كىشىلەرگە ياراغان اش توكلەر، واققدىر.
اللەغە تابشولى، بىئەدن ياردم استاگان يىغىبرلەر، جفا سن ھەر بىرىدە دىئادە اوق كوردىلەر.
شول سىبب ايلە - اوك حضرت يوسفدە « شربتچىدىن » اوزن زنداندىن چغاروغە بولوشون
كەتكان ايچون، يىدى يلقە ياقن، آرتق زنداندا ياتدى. اللە تەلى شربتچىدىن اونوتىدۇ.
بىر وقتدە مصر نىڭ پادشاهسى بىرتوش كورە.

اوزىنىڭ توش يوراو ايچون حاضرلىنگان عالمىرن بارسونىدە
جىدىرتوب، توش سويلى. بولار بىر سىدە بوتوشنى يورى آلەمىلار.
بوتوش - بوتالچىق بىريالغان توش.

موندى توشنىڭ يوراوى بولمى. فائىدە ھم ضررىدە بولىدىر دىدىلەر.
شول آرادە « شربتچى » نىڭ كوكلىنە « يوسف » (عم) توشب: توقناز!
مىن بوتوشنى يوراتوب، كىلىم! دىوب، زندانغە كىتە.
زندانغە بارب يوسف (عليه السلام) گە پادشاهنىڭ توشن سويلى.
يوراوى نىچك ايككن ايتونىدە اوتتە.

يوسف (عم) پادشاهنىڭ توشن اوشبۇرە وشە يورى: يىدى يىل اىگى
بىك بولور. اول يىلدە اىگنلرنى اوروب آشارلق قدرن صوغب،
آرتقانن صالامە كىونچە « ايسكى » كىبەن ايتب اندرلاردا جىوب توررسز!
آندان صوك: يىدى يىل آچلىق بولور، اول وقتدە تگى قالدىرغان
ايسكى كىبە نلرنى صوغب آشارسز! آندان صوك تاغى ايركلىك بولور دىدى
شربتچى تىزگنە پادشاه سرائنە قايتوب توشنىڭ يوراون سويلدى.
پادشاه ايتدى: اول يوراوچىنى مىنم يانيمە كىترگز! مىن آنى اوز
غەمتمە قويارمن! دىدى.

شوندان صوڭ يوسفي پادشاه يانينه كيتورديلر .

پادشاه ايله كورشوب سويلاشديلر .

يوسفي نڭ او تكنلگنه، گوزل صورتنه قاراب پادشاه بيك عجبسندى .
بروقتلرده عزيز اولگان ايدى . زليخا طل قالغان ايدى . پادشاه

يوسفي عزيز اورننه «ماليه ناظرى» مينستز فينانصف ايتوب قويدى .

زليخاني نكاحلپ يوسف (عم) گه بيردى .

«زليخا» برتوره نڭ قزى ايدى .

بيك گوزل برخانن ايدى .

حضرت يوسفنى آناردان ايكي اوغلى هم برقزى بولدى .

بر اوغلى «افرايم» ايكنچسى «منشا» اسملى قزى «رحمت» اسمند ايدى .

حضرت يوسف طوقلق يملارنا . ايلگن چاچونى بيك كويه يئدى .

يئدى يل ايچنده بيك كوب، زاپاص «ذخيره» حاضزلندى .

يئدى يل اوتدى : آچلق بىلى كيلدى .

آچلق مصر بيرلزنده گنه بولمى، شام طرفلزنده ده بار ايدى بر

وقتندان صوڭ «پادشاه آنبارلارندان» باشقه اوروندغى آشلقلار

آشالوب بتدى . هر ككم اوزنده بارون، آشابه ساتوبده

بتردى . ايندى پادشاهلقداغى آشلقلارنى ساتوب تاراتا باشلاديلار .

آلتون كمش مصر خزينه لرينه تولدى .

پادشاهلى آشلقى ساتولا باشلاغانده . حضرت يوسف بر ترتيب قويدى . آشلقنى هر

كم اوزى كيلوب آلتون، هيچ كگه كشى ايچون يرب ييارلمس . ديدى .

مونڭ سببى نى ايكان بلودهده ضرر يوق ! مونڭ سببى شول ! بايراق كشيلىر آشلقنى

كولب، كولب آلوب كيتوب، مصرداغى بهادان نيه . درجه قيمت بها ايله ساتما سونلار

ايچوندر . يوقسه كشينك فقيرلگى ايله بايورغه توروجى بايلار اول وقتنده ده بار ايدى .

حضرت يعقوب هميشه حضرت يوسف قايقوسندان يغلنى ايدى .

حسرتى كونلن كون آرتا ايدى . حضرت يعقوب، يوسف عليه السلام

يوق بولغان كوندن صوڭ اوغلى «بنيامين» ايله كوڭلن جواتايدى .
چونكه بنيامين باشقه قىرنداشلىرىنى قاراغاندا يوسىف (ەم) گە اوخشى
توشكان ايدى .

بو آچلىق «كنعان» ايلنىدە خلىقنى جىيىدى . يعقوب عليه السلام دە
اوغللارنى مصر پادشاهىنىڭ باشلىق آلسورغە يىباردى . اما بنياميننى اوز
يانىدە قالدردى . مصورغە بارى اون اوغلىغىنى كىتىپلەر . بولار مصورغە
يتوب ، يوسىف ياننى كىردىلەر . يوسىف (ەم) بولارنى تانودى . اما بولار
يوسىفنى تانومايدىلار .

نيچوك تانوسىنلار ! نيچە يىللار اوتىدى . آلاچە يوسىف عليه السلام
مىنىستىر بولۇ توڭل دىيادە بولماوندادە شىڭ يوق ايدى . ەمدە
حضرت يوسىف بىيىك الوغ اوروندى ، مهابىت بىيىردە بولغانلىقدان يوزىنىدە
توغرى قارى آلەمىلار ايدى . حضرت يوسىف ايتىدى :

سز كىم ؟ نى اش بلە كىيلىڭىز ؟ (۲) جاسوس فلان توڭلىمى سز ؟
بولار ايتىدىلەر :

الله صاقلاسون ! بىز آندى كىشىلەر توڭل بىز اونمىزدە بىر آتانىڭ بالالارى !
آتامىز بىر الوغ قارت اوزى پىيغىر ، اسمى يعقوب ! يوسىف ايتىدى :
بارڭىز نىچە قىرنداش سىز ؟

بولار ايتىدى : اون ايكى قىرنداش ايدىڭ ، بىر بىز ياپاندى ەلاڭ بولدى
حاضر اون بىر قالدى ! حضرت يوسىف : موندە نيچە كىيلىدى ؟
دىدى . بولار : موندە اونومىز ! دىدىلەر . يوسىف : بىرگىز قايدە قالدى ؟
دىدى .

بولار : آتابىزنىڭ ياننىدە قالدى ، نىڭى ەلاڭ بولغان انمىز اورننى
آتامىز شونىڭ ايله كوڭلن جواتا دىدىلەر . يوسىف : بو سوزلرڭىزنىڭ دىستلىگىنى
گواھڭىز بارمى ؟ دىدى . بولار : بىز بويىرىكى توڭل ، موندە بىزنى ەيىچ

(۲) جاسوس دشمان طرفىدىن تىكشۈرۈر ايجون يروجى كىشىلەر «اشپيون» دىر ،
ك

كم تانومى ديديلر. شوندان صوڭ يوسىف عليه السلام اونوسنه اون
آلس آشلق بىردى بنيامين ايچون تاغن بر آلس بىردى. بولارنى
بيك حرمتلىدى.

هم ايتدى: ايندى موندان صوڭ كىلگانده اويده قالغان قىرندا-
شئز نيه آلوب كىلگىز! شول وقتده سوزگىز راست بولور! اگر آنى
آلوب كىلماساگىز، ايكنچى تابقر مينم يانومه آشلق آلورغاده
كىلماگىز! ديوب.

يوسىف عليه السلام اوز قول آستنداغى كشىلرگه ايتدى: بولار
اوزلرى كورمگانده گنه، آشلق ايچون تولانگان آنجه لارن جىكلرى ايچنه
قويوگىز! (ديوب) بولار قايتدىلار. آتالارى ياننه كرديلر. هم ايتدىلر.
موندان صوڭ بارغانده بنياميننى آلوب كىلماساگىز؛ خزينه چى مين سرگه
آشلق بىرمىم ديوب بىاردى. ايندى ايكنچى بارغانده بنيامين نيه
بوزنك ايله برگه بىاررسىز! ديديلر. يعقوب عليه السلام ايتدى: يارى
آلوب باررسىز؛ الله تعالى اوزى صاقلار ديدى.

بر زمان جىكلرن آچوب بىارسه لر نى كورسنلر، آشلقغه توله گان
آنجه لار يده كىرى قايتقان. بيك شادلاندىلار. مصرگه تاغن باررمز.
يو آشلقغه بزرگه يتى، اول باروده بنيامين نيه آلوب باررمز. اتكاي
سين اشانب بىاررسن مىكان؟

اگر بىارساڭ، بز بيك توروشوب، صاقلارمز، برده ضرر ايرشد
رهمه بز، ديوب، بيك اشانچلى وعده بىرديلر. آند ايتدىلر. شوندان
صوڭ مصرغه كىتدىلر. بنيامين بارا. يوسىف عليه السلام بولارنى بيك
الوغلادى. هر برسندى حرمتلىدى بر يالغز قالغان آراده ياشرنگنه
بنيامين گه بو سوزلرنى سويلادى:

اى بنيامين! مين سينك توغانك، مين سىنى بر قىزغنه سبب
بله بولده توتدرب، سىنى اوزمنك يانومه آلوب قالورمن. سينده اول

اشدىن بىردە قىسورقمە! دېدى. شۇنداق سوڭ ھەر بىرسىنىڭ جىگىرىنىڭ
آشلىقلارنى توتۇرتۇپ، ھازىرلىدى. بىنىامىن جىگى ۈچىنە (شېرتقەنە) بىر
آلتۇن-طاس قويدى، شۇنداق سوڭ يارى قايتۇرۇپ دىيۇپ رىھىت
بېردى .

بۇلار تىمام بولغە توشۇپ قىسايىتۇپ بىسارغانىدە ، آرتلارنىدىن بىر
تورە (ژاندارم) آتقە آتلانۇپ بارىپ يىنىدە: سىز اوغرىلار-ايگانىسز،
دېدە .

بۇلار نى نىستە يوغانلىق دېدىلەر . تىگى تورە : پادىشاھنىڭ آلتۇن طاس
يوغانغان ، دېدى .

شۇل طاسنى كىمدە كىم تاپىپ بېرسە ، بىر تۈە جىگى آشق بېرەمىز ، بولسە
چىغارۇنۇز ! بىر تۈە جىگى آشلىقنى بېرۈنى اوزىم استىمە آلەم !

اگر دە بۇلای بېرىمىسۇنۇز ، تىنىمىز . تىنىپ كىمىنىڭ جىگىدە چىقسە ، آنى
مىسرى كىمى ايله كىم ايتىمىز . بىزنىڭ مىسرىنىڭ كىمى كىمى اوزلاسىمىز
توتقن ايتىپ قولغە آلورغە دېدى . شۇلای ايتىپ : تىنى باشلىلار ،
ايكلىك يعقوب (عم) نىڭ الورغ اوغلىنىڭ جىگى تىنىلەر آنداق دىقىمى ...
بىر زمان تىنى تورغاچ بىنىامىن جىگىدىن طاس كىلۇپ چىقار .

شۇندىن سوڭ بىنىامىننى توتۇپ آلار الورغ اغانلىرى ايتىدى : اى عزىز !
بىنىامىن ايله قارت آتامىز ، كوكلىن جۈنانا ايدى سىن ايتىدى آنىڭ
اورنۇنە بىزنىڭ بىرمىزنى آلۇپ قىالغۇ دېدى . مىسرى كىمىدە
اوغرىنى توتقن ايتۇپ ايكان . توتقن ايتۇپ يعقوب (عم) شىرىعتى ايكان
آنى يوسف (عم) بو كىلۇلرندە بۇلارنىڭ اوزلرندىن مىسرى بىلگىن ايكان .
ھىزرت يوسف ايتىدى : كىم اوغرى شۇنى آلۇپ قالورغە تىوشلى آنىڭ اورنۇنە
باشقە كىمىنى آلۇپ قالۇپ بۇلادۇر . چۈنكى اوزۇنۇز آتارۇنۇڭ شىرىعتى
شۇلای ايكان مىكاسويلاپ فتوا بېردۇنۇز ! دېدى . ايتىدى بىنىامىننى
قالدىمى چارە يوقلغىن بىلۇپ اغانلىرى تىمام ايتىلرۇن كىسدىلەر .
شۇنداق

شوندان صوڭ ايڭ الوغ آغلارنى انيلرينه اوشبوسوزنى سويلدى:
توغانلر! اگر بينياميننى قالدرب قايتسام، اتكامز اينور بينيامين
نىدە يوسف شيكللى هلاك ايتكانسىز ديب؛ ايندى اتكاي كوزينه نى
كورنشى برله كورنمك كيراك. سز قايتكز مين مصرده قالامن. اتكايگه
ايتوكز! بينيامين جگندن پادشاهنىڭ طاسى چقىدە، آنى اوغرى
ايتب آلوب قالدبلار. اگر اشناماسە، بىزنىڭ ايله برگە بولغان كارواندىن صورا
سون؛ ھەك مىردان بلىشدرسون. امامين بو حالده قايتە آلەيم ديو مىردە
قالدى. توقز انسى قايتب كىندىلر.

بولار توقزاو اتالرى ياننە قايتوب، اويالا، اويالا، غنە كر دىلر.
حالى برەم برەم سوبلادىلر. اتالارى ايندى: مصر پادشاه سەنە مينم
شريعەمدە اوغرىنى توتقن ايتو بارنى كم اويرەتسون، البتە بو اشك
يوسف اشى كىي بولسە كيوك، ايندى، اش اللەنقى، گوزەل صبر بىرسون!
اللەتە اوچسەن بىر يولى كورشدر رالى دىدى. شوندىن صوڭ بر چىنكە
باروب، اى يوسف! دىە دىە بىك قانى يغلادى. شول يغلاو سبىلى
كوزينه آق توشدى. بو حالنى كورب بالالارى: سىن ايندى يوسف،
يوسف!! دىە دىە يا آورو بولورسن! يابىنلاي اولەرسن دىدىلر.
يعقوب (عم) ايندى:

مىن كوڭلەمدە صاقلى آلماغان قايفو حسرتمنى اللەتەلى دن باشقە
كەمسەگە صالحەمىن. ھىچ كەمدىن قايفومنى بىترونى اوتىمىمەن. سز مېنى
بورچماڭز اوز حالچە تورىم. بو اشە سز توشنە ساگان بىر حكمت
باردر، ميكا آنى اللەتەلى بلىردى، دىدى.
يوسف (عم) بوغالغانغە بىگرمى بىر يل اوتكان ايدى، اما حالدىن
ھىچ بىر خېر آلغانى يوق ايدى.
شوڭا قاراب قرنداشلىرى يوسف (عم) دن يادە بولو احتمالندە

توتىمى ايدىلەر. بارى يعقوب (عم) يوسف (عم) نىڭ ترك ايكانن بىلە ايدى. يوسف (عم) نىڭ سلامتلىكى يعقوب (عم) گە اللہ تەلى طرفىندان بىلەرلىگاندىمى؟ يايىسە يوسف (عم) نىڭ ياش و قىتىدە كورگان توش بويىچە بولغاندىمى؟ چونكى اول توشكە قاراغاندە قىرىداشلىرى يوسف (عم) گە بروقتىك سچدە ايتولرى بىلنە ايدى.

شوندان صوڭ يعقوب (عم) ايتتى: اى اوغللارم! بارڭز، مصرغە بارب يوسف ايلە بنىامين نى ارلاب، صراشوب قساراڭز! بلكە اللہ تەلى نىڭ ياردىمى ايلە تابا آلمايسىمى؛ اللہ نىڭ رحمتىدىن اميد كىسماڭز! ديدى.

شول چاقىدە توقۇز قىرىداش، بىرگە لەشب، مصرغە كىتىدىلەر. باروب يوسف (عم) قاشنە كىردىلەر. بنىامين دە شونىدە اوتورا ايدى. بولار: اى عزيز! بىزىك آچ قالدق، آشاوچىمىز كوب، آشاملىقىمىز يوق، آقچە مۇردە بىك آز!

سىن بىزگە ياردىمكىن صدقە ايتىب، آشلىق بىرگىل! آتامىز اوغلى يوسف اىچون بىك قايقىرادار ايدى، كونن تونن يىغلى ايدى. ايندى بنىاميندە بولماغاچ بىكراك اوڭايسىرلانىدى! قايقو اوستىنە قايقو بولدى. يىغلى، يىغلى كوزلىرىنە آق توشدى، زىنھار بىزگە آشلىق ايسلە انىمىز بنىامين نى بىروب يىبارسانە! دىيوشىدىلەر.

يوسف (عم) (اويون نى، شايارونى بىر ياقىغە تاشلاب) اى برادرلر، سىز، يوسف نى اشلاتىڭىز؟ ديدى. بوسوز نى ايشىنكاچ آغالارى اشنى آڭلاپ ڭە، سىن يوسف مى ئىللە؟ دىيوب، آبدىرى قالدىلار. يوسف (عم) ايتتى: اى، مىن يوسف، بو قىرىداشم، (بنىامين) اللہ تەلى صبر ايتكىنمىز اىچون بىزگە نىندى الوغ ياردىملىر قىلدى ديدى.

توغانلار يىدەيو اشنى بىلگىچ: اللہ تەلى سىنى بىزدىن الوغ (استن) قىلغان ايكان، بىز ياكىلىشلىق، سىن بىز نى عفو ايت، دىوتوبە ھم اسنىغفار ايتىدىلەر. شوندان صوڭ حىضرة يوسف:

توغانلار نىڭ

توغانلارنىڭ كوئىلىن آچىدى. مېن عفو ايندىم. مەنە بو كولىمكىنى اتكاينگە
آلوب قايتىپ بېرىڭز! شۇنى ايسنە وينە كوزلرنىڭكى پىردەسى آچلوب اوڭلىكى
كەي كورە باشلار؛ ھەمە بارڭز بىرگە اوى جماعتلرڭز ايله موندە كوچىپ
كىلوڭز، ھەر بىر مەنە تور مەزدىدى.

آغلارنى كىنغانغە تابا كىتىدىلەر. مەردن چىغوغە يىل ايسىب، كولىمكىنىڭ
ايسى كىنغانغە يىتوشدى: شول وقتە يعقوب (عليه السلام) ايندى: اى
جماعت! مېنەم بورتىمە يوسىف ايسى كىردى، مىڭاغىنەمى، سز دە طىياسىمى؟
دىدى. يانندە بولۇچىلار ايندىلەر: سېن ھىمىشە شول ساتاشوڭ ايله
سويلاشەسڭ! كوئىلىندە ھىمىشە يوسىف بولغانغە: ايسى كىلىگان كەي
بولادى، دىيوشىدىلەر.

بىر زماندان سوڭ اوغللارنى قايتىدى. كولىمكى يوزىنە قويدىلەر.
قويوايله كوزلرنى آچلوب كىندى. شۇندان سوڭ يعقوب (عم) ايندى:
ئە، مېن سزگە يوسىف ايسى كىلە دىمەممى؟ دىدى.
سوڭرە يعقوب (عم) بىتون اوى جماعتلرنى ھەمە بالالارنى ايله
مەصرغە كىتىدىلەر. مەصر پادىشاھسى ھەمە يوسىف (عم) مەصرنىڭ ئىشاندان
بولارنى قارشو آلدىلەر. يوسىف (عم) بارىندە سىرايغە كىردى.
آتاسى ايله آناسون ئىخت اوستىنە اوتورتىدى.

يعقوب (عم) ھەر بىر بالالارنى يوسىفكە سىجە ايندىلەر.
شۇندان سوڭ ھىزرت يوسىف نطق سويلادى:
اى آتام! كورەسز، مېنەم ياش وقتىدە كورگان توشم تامام ايله،
يور اوى، ئوغرى كىلىدى. اللە تەئالى مىڭا ياردەم ايندى: مېنى زنداندان
چقاردى. سىزنىدە موندە كىنورپ، بارمىنى بىر يىرگە چىدى. اللە تەئالىنىڭ
ھىرمتلىك كىنە سان چىك بوق! دىوب سوزن بىتەردىدە ياڭدان قايتاروب
اللە تەئالىگە شىكر ھىمە ايندى. شول رەۋشە يعقوب (عم) يوسىف (عم)
ايله قاوشدى. بالالرىدە باروسى بىر كەنە چىولدىلەر. شول ھالەتتە اون يىدى

يىل عمر سىرپ، حضرت يعقوب وفات بولدى. حضرت يعقوبنىڭ وفاتى
وقتىدە يوسىف (عم) ايللى آلتى ياشىدە ايدى. بار عمرى يوز يىگىرىمى
چاماسىدە بولغان دىلر. بولارنىڭ موندە تورولرى مصر ايچون خىر بولدى.
شول سىبىدىن بنى اسرائىل بىيىك حىرمتلو بىر خىلق بولوب مصرغە
اورناشپ نىسلىلرى كوبا يوپ تارا دىلر. حضرت يوسىفنى وزير اينوچى
پادشاه يوسىفنىڭ وفات بولدى. آندان صوڭ يوسىف (عم) وفات بولدى.
موناردان صوڭغى پادشاهلار بنى اسرائىلنى بىردە سانلاما دىلار .

(ايوب عليه السلام)

«اسحاق» (عم) اوغلى «عيسى» نىڭ بالالارندان «ايوب» اسملى
كىمىدە بولغان. بايلىقى بىيىك زور، تىرىك توارى بىيىك كوب
بولغان. شامنىڭ «دمشق» دىگان يېرىدە كوب ملكىتى (ايىمىنىدە) لرى بولغان.
الله تعالى ايوب - نى كوب تورلى بلالر بىرىپ، صناسادە هر
بىرسىدە دە، توزگان . . .

ماللارنى بىردى، بالالارنى اولتىردى. اوزىدە بىيىك قاتى آورولار
بىردى. ايوب (عم) كىيىك توزملى كىمىدە يوق دىماكەن يارار. توزوگنە
توگىل كوگىل خوشلىقى دە كورساتە ايدى.

ماللارى ھلاك بولغان وقتىدە، مالى بار وقتىدە اغى شىكىللى شىكر ايتە ايدى
آدوغان وقتىدە سلامت وقتىدە اغى شىكىللى شىكر دە قىلا ايدى . هر بىر
آورلققە، شادلىق كىيىك صناب، قارشوبولا ايدى. الله نىڭ ھكىمىدە رضالقىدىن
باشقە اشى يوق ايدى .

مال، ملكىتى بالالارى ھلاك بولوب، اوزىدە تمام آورو ايدى
تىندە قىمىدە قدر ايتىنى يوق ايدى. كوندىن كون آورووى آرتا ايدى
بارى شول وقتىدە «اي الله! مېنى رنجىتوچى حال توتىدى، سېن ايسىڭ
مرھىمتلى ذاتى سوڭ» « رَبِّي اَنِي مَسْنِي الضَّرِّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ »
ديوب

دیوب مناجات ایتوی قرآن شریفه بار . . . ! شول مناجاتی صوکنده
الله تعالی: سلامنگنی، ملکتنی، بالالارونی، بارسونده اولگی کبی
قلدی. بوقاتیلقلاردان صوکنده دنیا آهرت حضورینه ایرشدی .

(شعیب علیه السلام)

شعیب علیه السلام ابراهیم (عم) اوتقه سالنغان کون ایمان
کیتورب، حضرت ابراهیم ایله برکه شام یورطنه کوچکان قبیلهدنر.
ایسی: لوط (عم) ننگ قزی بولغان دیلر.

«مدین» ایله «ایکه» خلقنه پیغمبر ایتب بیارلیدی.

شعیب (عم) ننگ تلی سچک، سوزی بیگ اثرلی ایدی. شولایله
قومنه سوز توکلانا آلمادی .

کوب زمان، اوکت ایتب، قومن، بیگ کیلشلی سوزلر ایله وعظلمدی.
شولایله قومی سوزن توتما دیلار. شوندا ان صوکنده الله تعالی «ایکه خلقنه برقات
اسسیلک یباردی، بو اسسیلک ییدی کون عمر سردی. بتن یلغالار کییدی.
صوکنده استلرینه بر بولوت کیلیدی. مدین خلقی مونی کورب یاغمور بولوتی
دیوب، همه سیه شول بولوت آستونه جیولدیلار. یانغر کتب تورغانده یانغر
اورننه بولوتدان اوت یابوب، هر برسید هلاک بولدیلار .
مدین خلقی بر قاتی تاوش ایله هلاک بولغانلار .

شعیب (علیه السلام) اوزینه ایمان ایتکانلر ایله برکه مکه
کیندی . وفاتنه قدر شونده عبادت قلوب اوتکاردی .
مدینده تورغان وقتده بر قوزن «موسی» علیه السلامگه بیردی .
حضرت موسی تأریخنده بیان ایتلور .

موسی علیه السلام .

یوسف (علیه السلام) دن صوکنده مصرده «بنی اسرائیل» بیگ
کوبه یب نسللری تارالیدی. یعقوب هم یوسف (علیهما السلام) شریعتلری
ایله تورالار ایدی .

مصرنىڭ ايسكى خلقى « قبطى » لار يولدزلارغىمە ، پوتلرغە
تابونالار ايدى .

بنى اسرايىلىنى بىك خور كورەلر ايدى .

فرعونلر (۲) بنى اسرايىلىنى اوزلر يىنە خىدمەتچى ايتىپ ، توتقن
شىكلى توتالار ايدى . آور هم مشقتلى اشلر نى آلاردان اشلىنەلر
ايدى . شولايىدە « بنى اسرايىل » نىڭ كوندن كون آرتوندىان شىك
توتالار ايدى .

« بنى اسرايىل » قبطىلارنىڭ بوروشەش قىلوزىدىان بىتنلاى طويغان
ابدىلر .

قبطى پادشاھلارنىڭ آور ، آور اشلرايىلە كچلاولرىدىن بىتنلاى
جانلارى بىزگان ايدى .

بنى اسرايىل - بو اشلر نى اوڭايسزغە ساناب ، بابالارىنىڭ تب
يورتلارى بولغان « كنعان » گە كىتىمك بولالار ايدى . شولايىدە
باشلارن فرعونلر قولوندىان قىنقاروب ، مصر دن چىماسقە تلىلر ايدى .
بنى اسرايىل = اون ايكى قىبىلە ايدى .

ھەر بىر قىبىلە حضرت يعقوبنىڭ اوغللارنىدىن بىرسىنىڭ
بالالارىدىن ايدى .

ھەر قىبىلە نىڭ بىر باشى « شىخى » بار ايدى .

بو قىبىلەلرگە « اسباط بنى اسرايىل » دىلر ايدى .

يعقوب بالالارىنىڭ نسللىرى دىگان سوزدر .

بو « اسباط » بارى بىر بىرگە جىولغاندە بىر زور قوت بولا ايدى .

اما بارن بىرگە جىو ايچون بىر باش كىراك ايدى . شوندى بىتن

اسباط كە بىر باش بولغاندە ، بنى اسرايىل نىڭ توتقنلىقدان چىغوندە شىكە

يوق ايدى . . !

شول - چاقە بىر « كورمچى » شولوققىداغى « فرعون » گە

خبر بىردى : بنى اسرائيلن برابىر بالا طوب، دولتىكى قولوكىدان
آلوب، اوزگىنىدە ھلاك ايتەچك (دىوب) فرعون موندان قورقپ
بنى اسرائيلن طوغان اير بالالارنى اولترتدە باشلادى .

ھەر طرفقە قارا اولچىلار بىاردى : بنى اسرائيلن نىندىگنە اير بالا
طوسادە ، توتوب اولتررگە بىوردى .
قارا اولچىلار ، بنى اسرائيل ، قىبىلە سىنىڭ اويلرن تىكشرب ،
ياڭما توغان اير بالالارنى اوترب بىردىلر .

شول ارادە حضرت يعقوبنىڭ اوچىچى اوغلى « لاوى » نىلىدىن
بولغان « عمران » اسملى كەسەننىڭ بالاسى دىياغە كىلدى . اول حضرت
« موسى » بولاچاقدر .

آناسى صاقچىلار كىلوب اوترودىن قورقپ ، حضرت موسانى
صاندىق اچنە قويوب « نىل » درياسىنە تاشلادى . آغىب بارغاندە
فرعون سرايى آلدىنە يىتىكچ ، غاتونى « آسىھ » صاندىقى دريادىن
آلدىرتدى . صاندىقىنى آچىپ حضرت موسانى كوردىدە جان كوگلىدىن
مىھت قويدى . خىمتچىلرگە ايتىدى « مونى اوترمەگىز ! اوسىكچ
خىمتىزگە يارار ، ياپسە اوزەزگە اوغل ايتىپ توتارمىز ! » دىوب .
بالانى ايمىزدىرتو اچىچون نىقدىر سود آناسى كىتورتسەلردە موسى
براوسىنىڭدە سودلرن ايمەدى . (حضرت موسانىڭ آناسى بالاسونى
درىاغە تاشلاغاچ ، بىركشىنى كوزلپ توررغە قوشقان ايدى . اول
كىشى بالانىڭ فرعون سرايىنە آلتىغانلىقىدىن خبر ايتىدى)

حضرت موسانىڭ آناسى ، بالاسى ھىچ كىمنىڭ ايمچاگن قبول
ايتماگانن سىزىپ ، اوزن بالا ايمىز و اچىچون ، فرعون سرايىنە باروب ،
معلوم ايتىدى .

آسىھ حضرت موسانىڭ آناسون چاقرتوب ، ايمچاگن قابىرتىدى ،
بالا قابويىنە ايمە باشلادى .

فرعون باغندان هیچ کم آڭلامادی: آناسی حضرت موسیٰ
فرعون سراينده ایمرزب اوستردی .

حضرت موسیٰ زورایدی، بیگت بولدی، برکوننی مصرنڭ
اوراملارنده یورگاندی بنی اسرائیل قبیلہ سندن براوایلہ قبطی قبیلہ
سینڭ برکشی فچروشپ تورالارایکان حضرت موسیٰ باروب، قبطینی
برصوقغان ایدی، قبطی دنیادان کوچدی . حضرت موسیٰ بواشنده
فرعونندن قورقب، مصردن قاچب «مدین» شهرینه کیتدی . مدینده
شعیب (علیه السلام) نڭ قزینی نکاح ایتدی . مهری برابرینه اون
یل آنده توردی .

آندان صوڭ خاتونن، بالالارن آلوب، مصرغه کوچب
کیتدی . یولده «طور» تاغنده الله تعالیٰ ایله سویلاشدی .
صوڭره مصرغه باروب آغاسی هارون ایله تابوشدی . الله تعالیٰ
طرفندان حضرت موسیٰ ایله هارون هر ایکسی فرعوننی دینگه اندی
ایله بیورلک یلار . شول سببندن ایکاوی برکه فرعون یانینه کیتدیلر:
فرعوننی حق دینگه اندی دیلر . بنی اسرائیل قبیلہ سون، یبارگل، آلاز
ایله برکه بابالارمنڭ ییری «کنعان» گه کیتمهز دیدیلر .

فرعون بیگ عجبسنب سین کچکنه وقتنڭ مینم سرايمده اوسه
اوسه نوشکاج، برگناه قلوب، مصردن قاچنڭ، نه حاضر یاڭادان ایله نب
کیلوب، نیلر سویلاب توراسون! دیدی . حضرت موسیٰ ایتدی:

درست بر قبطینی صوقممه، اول اولدی، اما مین آنی اوترر
ایچون صوقماغان ایدم، خطا بولدی، شونندان صوڭ سیندن قورقب
قاچدم، ایندی حاضر الله (رب العالمین) مینی پیغیبر قیلدی . سینی
حق دینگه اندی رگه ایلچی ایتدی! دیدی فرعون: رب العالمین نیندی
ذات اول؟ دیدی . حضرت موسیٰ: بیرنی، کوکلرنی، هر بر مخلوقلرنی
تربیه ایتوچی تڭدر اول رب العالمین دیدی .

فرعون آچولانې: مصرده میندن باشقه تگر یوق! اگر سین میندن باشقه تگرنی بارلاساک مین سینی زندانغه سالورمن! دیدی.
حضرت موسی قولنداغی تایاقنی بیرگه تاشلادی تایاق یلان بولدی، سلکنه باشلادی.

فرعون بیک قورقسی، کورمچی (کاهن) لر خبر بیرگان مینم باشمه یینته چک بالا شول بولماسون دیو اویلاندی. یانونداغی وزیر-لرینه ایندی:

بو (موسی) سحر ایله سزنگ کوللرگونی بوزوب، مصرغه باش بولماقچی بولا! دیدی. وزیرلری ایندیله:

بر آز فرصت بیر، تیره یاقداغی اصنا سحرچیلرگه ایلچیلر یبار هر برسیده کیلسونلر، موسی ایله هاروننی سحر هنرنک جیکسنلر دیدی. اول زمانک سحرچیلک بیک دانقلی هم کوز استنک توتولا ایدی. (۲) فرعون هر بر طرفه ایلچیلر یباردی. سحرچیلک اصتالقلاری بولغان کشیلر مصرغه جیولدیله. قبطیلارنگ یل باشی بولاچاق کون حضرت موسی ایله فرعون سحرچیلری هنرلرن کورساته چکلری هر کهمگه ده بلدرتلی. اعلان بولدی. اول کون یتدی: خلق میدانغه جیولدی. سحرچیلرده کیلدی.
فرعون سحرچیلری:

فرعوننگ استنلگی، هم حرمتی حقنک بز استنک چغاچمهز دیوب، سحر وقتنده کیرک بولغان تایاق هم باولارن میدان اورتاسنه صالحیلار. خلقغه بو تایاق هم باولار یلانلار کبی بولوب کورندیلر.
حضرت موسی ده تایاغن میدان اورتاسنه آتدی. تایاق بیک زور

(۲) الله تعالی هر پیغمبرکه قومی اراسنده عجب صانالغان معجزه تی یردی. عربده وصیحاک سوزکه اصتاق دانقلی ایدی. شول سبیدن رسولزکه قرآن شریف معجزه ایتب یرلدی. ش. ح.

آژدها بولوپ، سحرچىلر كورساتكان يىلانلارنىڭ بارن يوتىدى. مېندار
اورتاسىدا بىلر يەنە تايماقلىرىدا بىر نىستەلر يەنە قالمادى.

سحرچىلر اويىلانا باشلايدىلار: اگر موسانىڭ اشى سحر بولسە اول بىز
اشلاگان اشلىرىنى خلىق كوزىنە اوز حاللارنى، بىلرى بىب، تايماقلىرى
تايماق اينىپ كورساتوگەنە كوچى يتار ايدى. آنىڭ يىلانى بو بىب،
پاولارەزنى يوققە چىغارا آلماس ايدى. البتە بو سحر توگل، موفى آدم
بالاسى اشلى آلاچاق توگل ديوب، عاجز قالدىلار. حضرت موساگە
ايمان كىتوردىلر. فرعون بو اشنى كورب بىك آچولاندى. اوزىنىڭ
سحرچىلرىنە ايتىدى:

موسى ايلە سىز بارىز بىر كىكاشە بولوب، بنى اسرائيل بىرلە بىرلىك
مىصرغە خوجە بولماق بولغانسىز! آڭ بولوگىز، مېن سىزنى فى اشلاتىمىن!
قوللارنىڭنى آيماقلىرىنى كىسىب خورما بوتاقلىرىنە آصدرىم دىدى
سحرچىلر ايتىدىلر:

بىزگە ضرر يوق! بىز موسانىڭ تىگرىنىنە ايمان كىتىدىك. بىز حاضرندە
سىڭا صيونەيمىز، بارى موسانىڭ تىگرىنىنە غفو ايتون ھەمە رحمت
ايتون تلىمىز دىدىلر. شوندىن صوڭ حضرت موسى تاغى كوڭ
مىجرەلر كورساتىدى. اما فرعونە ھم آنىڭ قومىدا بىرىدە ايمان
كىتورمىدىلر.

قېتىلارنىڭ بعضى ايتىدىلر:

نىك موسىگە بو قىر ايرىكىلىك بىرەمەز، موسى نىڭ تىلاگانى خلىقنىڭ دىھنى
چوالتوب، مىلكىنى قىنەگە سالو، خلىقنى گناھلى اشكە اندە ودر
دېيىشىدىلر. بو سوزلرى ايلە فرعوننىڭ كوڭلەن سىكىرتىدىلر. بو وقتدا
بنى اسرائيل قېبىلەلرىنىڭ كويسى حضرت موسىگە ايارب، بىرلاشكان
ايدىلر. اوزلرن فرعون قول آستىدىن چىقارلىق درجەگە ايرىشكان
ايدىلر. فرعون بو بلادن قىتولمى دىوب، بنى اسرائيل قېبىلەلرىنە

مصدرن کیتارگه رخصت «آمنیستییه» بیررب تاشلادی. اما صوگندک اوزینه بو اوش اوکنچ بولدی.

حضرت موسی بنی اسرائیل قوم ایله کینکاشب مصدرن کیتارگه بر وقت بیلگولدی. برکونشی کیچلانتب هر برسینه معلوم ایتوب جیدیکه بنی اسرائیلی «قلزم» = سوبش دریاسی یا قاسنه ایلنق قویندی. فرعون مونی سیزنق، تیوه یا قندان عسکر جیوب، بنی اسرائیلی قووب کیتدی.

تاک وقتند آرتلارندان ییتنه باشلادی. حضرت موسی تایاغی ایله دریانی صوقدیکه دریا ده اون ایکی بیردن یول آچلدی، بنی اسرائیل ننگ اون ایکی قبیله سی اول اون ایکی یولون سلامت مالارنک ایکیچی یا قغه چقدیلر.

فرعونده مونی کورب عسکری ایله بولار آرتندان توشدی، بنی اسرائیل چغب کیتدی. دریا یا گاندن توتاشدی، فرعون عسکری ایله صوده قالدی. شولای ایتوب حضرت موسی بنی اسرائیل ایله برلیکن دشمانندان قتلوب، بابالاری یورقی بولغان «کنعان» گه تاباسفر ایتدی. یولده بارغانده «عمالقه» دن بر قومنگ یورطنه توغری کیلمیلر. آلاز اوگز صورتنه تابونر لر ایدی. بنی اسرائیل یاشن عادتلانگان، صورتنه تابونلارن کوگلدلرندن چغارب بتره آلماسانلار ایدی. بو صورتنی کورگاچ حضرت موسی گه ایتدیلمر:

«بزرگه ده بولارنقی کیی بر تابنقچ نگر حاضرله!» دیوب حضرت موسی بوسوزگه قارشو: «سز بر نادان قوم سز، نیگه کوئل بیره سز، آلازنگ عبادت لری باطل! الله دن باشقه ذاتکه عبادت ایتو یارامی، سز، الله (رب العالمین) حضرتلریننگ اوزنگرگه بیرگان نعمتلرینه شکر ایتنه بلمیسز! الله تعالی سزنی باشقه قومدن استن همده آرتق قلدی. فرعون قول آستنده ایزلب یاتا ایدگز آندن قنقاردی.

فرعون سزگه نیلر قیلما دی . اوز گزنی رنجتدی ، ایر بالالار گزنی بوغاز -
لاتدی . اوز گزنی شوندی بلالردن خلاص اینوچی الله نی اونیوما گز «دیوب
او گنلدی .

بو وقتلرده کنعان یورتنه ایک الوغ شهرار : «اریجا» ، «نابلیس»
هم «قدس» ایدی . حضرت موسی ده «اریجا» گه توغری کیتدی .
بو وقتلرده عمالقه طائفه لرندن بر قدسی جبرجی «جبابره» قول آستنه
ایدیلر . آلارنی خلاص اینو ایچون صوغشو تیوشلی ایدی . اما بنی اسرائیل
جبابره ایله صوغشمه یبز دیوب باش تارتدیلار .

حضرت موسی بد - دعا ایتمدی . . . . . شول سببن « بنی -
اسرائیل » شام بیرقده اولان «تیه» صحراسنه توشب ، اولنسن صومسز
بیرده ، قرق یل چقا چیکدیلر . هیچ بیر یا قغه کیته آلمادیلار .
بو صحرا ده یاتقاندن مصرده کورگان جفا هم مشقتلرن اونوتدیلار .
« های مصر دن چقمغان بولساق ایدی » دیوشدیلر . . . . .

«تیه» صحراسنه الله تعالی بولارغه «قدرت حلواسی» ایله «سلوی»
قوشلارن یباروب ، تویدرر ایدی . حضور قلوب تور دیلار . . . .
بولار قدرت حلواسی ایله سلوی قوشندان تمام طویدیلار . بزگه
صوغان ، صارمصاق ، یاصمق کین یاشلچه نستهلر کیراک ایدی ،
کوگللرمز شونی تلی دیدیلر .

حضرت موسی قدرلی نعمتن طویوب ، قدرسز بولغان یاشلچه لر
صور اولرینه ، کوگلی رنجب : آلیسه مصرغه کیتوگز صور اغان نستله
لرگز آنده بارسیک بار ! دیدی . موسی (عم) نی الله تعه «طور»
تاغینه انده دی . شول وقتنه حضرت موسی اوز اورننه آغاسی
«هارون» نی قالدردی . اوزی طور تاغنه کیتدی .
طورده قرق کون توردی . شول آرا ده الله تعالی نك سوزن برده
آرالقسز ایشتی . بوسوزلر تورات شریف کناپیدر .

بنی اسرائیل مصرده بایرام کونلرنک قبطیلاردان آلتون کمش اسبابی
(۲) آلوب تورغانلار ایسی . شول کیچ مصردن کینتارگه توغری کیلوب
اول ایبیرلرنی ایالرینه تابشرا آلمی ، یانلارنک آلوب چقغانلار ایسی .
حضرت موسی طورده وقتنه ، بنی اسرائیل آراسنداغی «سامری ۳»
منافق ، شول آلتون کیشلرنی جیوب ، آلوب ، ارتهده بر بوزاو
صورتی یاصی اول صورت بوزاو کینی قچقره ایسی . . . .
یاصاب بترهده بنی اسرائیلگه ایته :

«منه قاراگز موسانکده هم سزنگده تگرگز شول موسی تگرگزنی از لرگه
طور تاغینه کیندی . کیلگز شوگا عبادت قیلگز ! دیدی . شوندن
صوگ بنی اسرائیل شول صورتقه تابنا باشلادیلر .

هارون (عم) نیقنر اوگنلاسهده برده توگلامادیلار . موسی کیلگناچه
بزبوزاوغه تابنونی تاشلامیمز دیدیلر . . . . .

قرق کوندن صوگ حضرت موسی طوردان تورات شریفنی آلوب
قایتندی . نی کوزی ایله کورسون بنی اسرائیل بتنلای یولدن چقغانلار .
حضرت موسی بیک آچیغلاندی . سامرینی آرارلردان سردی .
بوزاو صورتن یاندروب ، قالدق (کولن) دریاغه تاشلادی .

نیک قارامادک دیوب حضرت هاروننک صاقلاندان توتدی . . . .
حضرت هارون مین نی قلیم؟ قولومدان کیلگنان قدر اوگنلادم ، آلا رسوزمنی
توگلامادیلار . اوزمنی آرنه او ترمیلر . موسی قایتناچه تابنامز دیدیلر
دیوب عندر ایندی .

بوزاوغه تابنوجیلار ، اول اشلرینه او کذبیلر ، توبه استغفار ایتدیلر . . . .
شوندان صوگ حضرت موسانک آچوی یاصلمدی .

تورات شریفنی هیدانغه چقاردی : خلقغه او قودی .
صوگره بنی اسرائیل تورات بوینچه عمل ایته باشلادیلار . بیک مشقت ایله
الله تعالی نک برلگن کوکلرینه اورناشدر دیلار . . . . !

(۲) . بوینغه تاغا تورغان چلبر ، یلگه ییلی تورغان کمر کیلر

۳ سامری نک اسمیده موسی در

اوشبۇرۇش دە بىر قىرن (يوزىل) اوتىدى . . . اوتكانە اينولسكان، جبابره
ايله صوغشودان قورقغانلارنىڭ كۆپىنى وفات بولدى.
صحرا دە توغان، جره كلى يىكتلار اوسى.

جەھورىت يىمىشلارى يىتوشىدى . . . شوڭا كورە دە بنى اسرايىل جبابره ايله
صوغشولق درجه گە ايرشىدى . . .

حضرة موسى بنى اسرايىلنى « لوط » درياسىنىڭ قىبلە (جنوب) طرفىنە
آلوب باردى. آندان اچكارەك كىتوب، « عوج بن عنق » دىگان پادشاه
ايله صوغشىدى. آنى جىڭىدى . . . .

شوڭا كورە « شرىعه » يىلغاسىنىڭ قوياًش چغشى ياغنداغى شەرلرنى قول
آستونە كرتىدى . . . .

بارا تورا رىخا شەرىنىڭ قارشىنداغى تاوغە چقىدى. ھەمە بنى اسرايىلنى
آلوب بارا چاق بولغان كنعان يورتىنى سىرايتىدى . . .
بو وقتلار دە ھارون (علیه السلام) وفات بولغان ايدى.

شوندان صوڭ موسى (علیه السلام) حضرة يوسىفنىڭ اوغلى « افرام » نىڭ
قىبىلە سىنەن بولغان « يوشع » اسملى كەسە نى اوزىنە قويوب، اوزى
وفات ايتىدى. بنى اسرايىل نىڭ تىدە صحراسىندە تورولارى حضرة موسى
وفاتىنىڭ تمام قىرقىل ايدى . . . . .

حضرة موسانىڭ شرىعتى حضرة عيسا گە قىر باردى.

بولارنىڭ ايكى آراسىنىڭ كىلوب كىتكان پىغەمبەرلەر بار سىكە حضرة موسى
شرىعتى ايله اش قىلدىلەر . . . . ! موسى (عم) دن صوڭ بنى اسرايىلنىڭ
اشلرن بىك كىوب تورەلەر ىرتىدىلەر. بوتورەلەر پادشاه بولما دىلەر:
بىلكى بنى اسرايىل طرفىندان خلق اوزى صايلاپ قويغان قاضى ھەم ھا كىم
ايدىلەر . . . شول سببەنە يۇرە يىلەر جەھورىت تىلارلەر . . .

(جەھورىت)

اداره مستقىلە بار جەھورىت بار. اداره مستقىلە بولسە شول

پىردەگى

بیردهگی خالقنى هم آلارنىڭ اشلرن، بر كىشى يالغزى یرته در. اداره
مستقله ده باش «پادشاه» بولۇچى كىنۇچى كىن، آنىڭ قول آستىدا غىلار
كتوهم صارقلار كىبىدر. . . . .

جەھوریت بولسه، شول بىرىنىڭ خىلق اشنى، خىلق اوزى باشقارادر. بر اش
بولسه خىلق اوز طرفىدان، بر نچه كىمسه نى صابىلارده شول اشنى
تىكشەرلر. . . . اسلام شریعتى جەھوریتىدر.

رسولەزەر اشنى صحابىلەرگە، كىنكاش ایلە اشلاگان. . . . .

بنى اسرائیلنىڭ هر بر قەبىلە سنە باش بولغان تورلەر اوج كىمسه در:
اولگىسى طالوت اىكنچىسى داود (عم) اوچنچىسى: سلیمان علیہ السلام
بنى اسرائیل اون اىكى قەبىلە اون اىكى جەھوریت دولت بولوب تورمىشلار.
اما بر بردشمان كىلسە اون اىكسى بر كىمسه قول آستونە كىر،
برلە شىب دشمانغە قارشو تورالار ایدى. . . . .

(هارون علیہ السلام)

هارون (عم) حضرتە موسى علیہ السلامنىڭ آغاسیدر. ھمدە اللہ تعالی آنى
موسى علیہ السلام گە وزیر پیغمبر ایتتى. اىكسى برلىككە حق دىنگە انىاب
برلىككە اش قىلدىلار. اما شریعت هم كىتاب بىرلىگان موسى علیہ السلام.
تارىخ موسى علیہ السلام ایلە برگە بیان ایتلىدى. . . . .

(یوشع علیہ السلام)

موسى (علیہ السلام) دن صوڭ، اورننە، یوشع (عم) پیغمبر بولدى.
حضرتە موسانىڭ وفاتىدىن صوڭىنى اسرائیلنى تیه صحرا سندن چىقاردى. . . .
آلارنى شریعە یىلغاسى یاننە كىنوردى. . . . آندان برده كىمە سز،
كوپىر سز معجزە ایلە چىقاردى.

ارىچاشەرن آلىدى. . . شولای ایتوب بنى اسرائیل صحرا دە تورودان
قتولدىلار بابالارىنىڭ تب یورتى «کنعان» گە ايرشدىلار. . . یوشع

(عليه السلام) اريحاني آلغاندان صوڭ، نابليس شهرينه كيندى...
آندان صوڭ شام يورتون قول آستونه كرتى... هر ياقغه توره لريماردى.
بنى اسرائيل ايچنسه ييگرمى سگز يىل اش باشقارب، وفات بولدى.
آناردان صوڭ بنى اسرائيل آراسنه كوب كمسه لر توره لك ايتدىلر...
بنى اسرائيل بعض وقتك حق يول ايله، بعض وقتك ياكڭلوش يول
ايله اش قلالار ايدى...

توغرى يولدان يازغان چاقلارنك الله تعالى آلاغه بر دشماننى
ايركلى ايتب، اول دشمان آلارنى توتقن ايتە ايدى... تورلى
حسرتلرگه توشە لر ايدى... بعض وقتك برده توره سز قالوب،
چواللارغده اوچريلار ايدى...
شوندى اشلر بولغانك الله تعالى گە يالوارب، شول قايغولارندان
قتوللار ايدى...

(اشموئيل عليه السلام)

يوشع (عەم) دن صوڭ، بنى اسرائيل ايچنسه اون بر يىل حكـم
قلدى... بو اون يريل صوڭنك حضرت موسى نك وفاتنه دورت بوز
توقسان اوچ يىل بولغان ايدى... اشموئيل (عەم) بنى اسرائيل
حاكملرينك آخري ايدى...

آندان صوڭ بنى اسرائيل ايچنك پادشاهلق باشلاندى... اول
وقتك فلسطين يورطنك حاكمك ايتوچى، عمالقە قالدغى بنى
اسرائيلنى جيگنگانلر ايدى...

بنى اسرائيل عمالقە دن آچو آلونى بيك تيلير ايدى... شول
سبب ايله آرالارندان براوسن پادشاه ايتونى حضرت اشموئيل دن
اوتتدىلر...

حضرت اشموئيل (عەم) سوزلرن قبول ايتب آرالارندان طالوت
اسملى كمسه نى پادشاه ايتدى...

(طالوت پادشاه)

بنی اسرائیلنگ برنجی پادشاهلاری «طالوت» در. طالوت پادشاه بولوب تخنکه اوتورغاچ، اشموئیل (عم) فکری ایله عسکر حاضرلیدی . . .

عمالقه دن آچو آلورغه فلسطین یورتینه کیتدی . . . عمالقه ننگ عسکر باشی «جالوت» بیک اوزون بویلی، غیرتلی بر آدم ایدی. عمالقه عسکری قارشو کیلدیلر .

جالوت ایتدی: بنی اسرائیلدن، برکز میکا قارشو چقسون دیدی. حضرت یعقوبنگ اوغلی یهودا نسلندن بولغان حضرت داود طالوت یاغندان جالوتکه قارشو صوغشقه چغب، جالوتنی اوتردی . . . شولای ایتب، عمالقه عسکرینگ کیفی هم ترتیبی تارالیدی . . . بنی اسرائیل مقصودلارینه ایرشدیلر . . .

حضرت داود بیک دانلقلی بولوب کیتدی . . .

سوگره اشموئیل (عم) وفات بولدی . . .

بنی اسرائیل حضرت داودکه کوکل قویدلار . . . داود (عم) -

نگ قدر حرمتی آرته باردی . . . طالوت ننگ بو اشکه کیفی چوالوب، داود (عم) نی اوترو نیتنه کرشدی . . . حضرت داود مونی سیزنب بر یاقغه قاچدی . . . طالوت تاغن عمالقه ایله صوغش باشلادی . . . صوغفی کوناه عمالقه طالوتنی اوتردیلر . . . اورنونه اوغلی پادشاه بولدی . . .

اما بنی اسرائیل قبیله لری آراسینه تارالوشو توشدی . . . اون

بر قبیله طالوت اوغلینه ایاردی . . .

برسی (یهودا قبیله سی) حضرت داودکه ایاردیلر . . .

بارا تورا قالغان اون بر قبیله ده حضرت داودکه ایاردیلر . . .

بنی اسرائیل بارسیده حضرت داود که بوین صندیلار . . .

(داود علیه السلام)

اشموئیل علیه السلام وفات بولغاندان سوڭ، حضرت داود که پیغمبرلک بیرلدی . . .

طالوت وفات بولغانندان سوڭ، داود (عهم) گه ایڭ اَلک یهودا

قبیلهسی، سوڭره قالغانلاری بیعت بیردیلر . . . قصاسی : بنی

اسرائیل نڭ بتن قبیلهسی حضرت داود قول آستونه کردیلر . . .

شول روشه داود (عهم) پیغمبرلک ایله پادشاهلقنی برکه باشقاردی . . .

کنعان شهرلرندن اول وقتقاچه بنی اسرائیل قولینه کرگانی بولماغان،

قدس یاقلارن هم باشقالارنی قول آستونده قلدی . . . قدس شریفنی

پایتخت قلدی . . .

بولاردان باشقه عمان، حلب، نصیبین هم ارمن ییری (ارمنستان)

نی قول آستونه کرتدی . . .

حضرت داود که زبور شریف ایندی . . .

زبورده هر تورلی نصیحتلر، همده هر بر مخلوقلرنڭ عجبلیری

«فیلاسوفیه» بیان ایتملگان ایدی . . .

شریعت حکملری یوق ایدی . . .

شوڭار کوره حضرت داودده بنی اسرائیلنڭ باشقه پیغمبرلری

کسی، حضرت موسی شریعتی ایله اش قلدی . . . اوشبو روشه

قرق بیل عمر ایتمدی .

حضرت موسانڭ وفاتده بشبوز اوتوزبش بیل اوتکانده حضرت

داود دنیادان اوتدی . . .

اورننه (اون ایکی یاشلک) اوغلی «سلیمان» (عهم) اورناشدی . . .

«سُلَيْمَانُ عَلَيْهِ السَّلَامُ»

سلیمان بن داود (عهم) در. آتاسی کس پیغمبر هم پادشاهده بولدی.

آتاسی

آتاسى وفاتىدىن دورت يىل اوتكاچ، آتاسىنىڭ وصىتى بويىچە بيت المقدس (مسجد اقصا) نى بنا ايتە باشلادى. يېنى يىلە آنى تمام ايتتى...
صوڭرە قىس شريفە بىر زور دۋارىس «پادشاهلىق سىرايى»
ياصارغە كىردى...

آيندە اون اوچ يىل اچىندە تمام ايتتى...

شوندان بىر يىل صوڭ «حمير» پادشاهلارندان «يەن» پادشاهسى
(۲) «بلىقىس ۋ خاتون سلىمان (عەم) ايله كىلوب كورشدى...
صوڭرە مشرققە ھەم مغربك بولغان پادشاهلار ھەر بىرىدە سلىمانغە
بويون صنو بىلىگولرىن كورساتدىلر... كوپ، كوپ بولاكلر
يباردىلر...

حضرت سلىمان شول روشك قىرغاق يىل ھىكم ايتىپ، آلتىمش ياشىدا
وفات بولدى...

وفاتىدىن صوڭ اورىندە اوغلى خلىفە بولدى... اما آڭا بنىسى
اسرائىلنىڭ بارى ايكى (يھودا ايله بنىامين) قىبىلەلر بىگنە اباردىلر...
قالغان اون قىبىلە آيورلدىلر: افرايم بن يوسف قىبىلەسىدىن بولغان
حضرت سلىماننىڭ خاص وزىرن اوزلرىنە پادشاه ايتىپ قويدىلر...
شولاي ايتىپ نىچە يوز يىللار بىرلىككە ياشاگان بنى اسرائيل ايكىگە
بولدى: بىرسنە «يھودا دولتى» ايكىنچىسنە «اسرائىل دولتى» دىلر
ايدى...

يھودا دولتىنىڭ پايتختى «قىس» ايدى... پادشاهلار بىك حضرت
سلىماننىڭ اوغللارى ھەم نىسللىرى ايدى... بىر دولت ادارەسى اسلام خلىفە-
لرى بولغان اورنىك ايدى...

(۲) بلىقىس بانك آستى لامىك سكونى قانك يە آستى ايله درە. اما مەربدە بانك استى ايله آندى
وزىندە سوز بوقدر. المىس، ادريس، عفريت خنزىر، زىدىنىخ سكىن، دخرىس كىبى
سوزلرئەك بارىندادە اوڭكى حرف آستلى درە.

يهودا دولتى گرچه ايكى قبيله دنگنه تورساده، بيك دانقلى هم
اعتبارلى ايدى... چونكه بنى اسرائيل عالملىرنىڭ ايكى آلوغلارى،
زيارت اورونلارى بولغان «بيت المقدس»، تورات شريف هم حضرت
موسى نىڭ تاياغى كىبى شريف نىستىلر بارده شونىڭ ايدى. يعنى
بولارنىڭ پايتىختى بولغان «قدس» شريفىڭ ايدى. «اسرائيل دولتى»
اون سىطىن (۲) تورا ايدى.. پادشاهلار يىنه «اسباط» پادشاهلارى
دىلر ايدى. بولار يهودا دولتىنىڭ خليفى لىرنىن باش تارتقوچى ايدىلر..
«اسباط» پادشاهلار يىنىڭ پايتىختلىرى باشى «نابلس» ايدى. سوڭرە
«سامرىيە» يعنى «ضبطىيە» شەرن بنا ايتىب، آنى پايتىخت ايتىدىلر...
بنى اسرائيلنىڭ «اسرائيل» دولتىنە ايارگان اون قبيله سى آرا-
سنىڭ شريعت حكملرى تيوشنچە يىرتلمى ايدى. حتى قىس شويغىنى
زيارت ايتونىدە تاشلاغانلار ايدى...

بر آرانى «اسرائيل» دولتىنە پىتلارغە تابنو باشلاندى. «بعل»
دىگان پىتغە قىلغ ايتە باشلادىلار... بارا تورا موسى (عەم) شريعتىدىن
بىتنلاى آيورلدىلار...

بو وقتىڭ يهودا دولتىنە دە بو اش باشلانغان ايدى. اما آنىڭ بىك
زورغە كىتمىدى... چونكه قىس شريفىڭ هر وقت كوپ عالملىر بولونوب
آلار مسجد اقصادە تورات شريفىنى اوقى تورالار ايدى...
شول غىصردە (۲) بنى اسرائيل قبيله لىرىنە اللە تعالى حضرت الياس ايله
«اليسع» نى پىغىمبەر ايتىب يباردى...

(الياس عَلَيْهِ السَّلَام)

بنى اسرائيل قبيله سى «بعل» آتلى پىتغە تابنە باشلاغاچ، اللە تعالى
آلارغە حضرت الياسنى پىغىمبەر ايتىب يباردى... حضرت الياس
بولارنى اوڭلىدى:

بعض كىشىلر سالا لىرنە اللە تعالى ايله ذوالكفلى بىر صا ناغانلر. اما آلار خطا ايتە لىر چونكه قرآندە
«واليسع وذوالكفل» دىوب ايكى ايتىب بيان ايتىكەن. ش. ح.

ای بنی اسرائیل! سزبو پندان یراق بولوڭز؟ بتون دنیانی هم اورڭزنی یوقدان بارایتگان اللهغه قلفق ایتوڭز! دیدی.

بولار توڭلامادیلار، حضرت الیاس اللهدان عناب کیلوردیوبنه قورقتدی. آخرنده اوزن شهرلرننن چغب کیتوگه ایرکسز ایتدیلمر...

الله تعالی شهرلرننن برکننی آلدی: یغمور یاغدرمادی. آچلق قاتیلاندی: اولاکسه آشی باشلادیلار. سوڭره حضرت الیاسنی ازلب تابدیلار... آنڭ سوزی ایله اش قلا باشلادیلار... شوندان صوڭک الله تعالی بولاردان بو بلانی آلدی...

سوڭره تاغن حق یولدان یازدیلار...

حضرت الیاس نڭکینه کیفن چوالدییلار، شول سببندن الله تعالی دن اذن آلوب، چیتکه کیتدی. آرادان آیورم بر یاقدن تورا باشلادی.

(اليسع عليه السلام)

حضرت الیاس بنی اسرائیلنی تاشلاب بر یاقدن کیتکچ، اورننه حضرت الیسع کیلوب اوتوردی.

آدملرنی وعظ نصیحت ایتدی. الله تعالی آڭا پیغمبرک بیردی. اولن بر نیدیچه وقت بنی اسرائیلنی تزه ترگه توروشدی. بنی اسرائیل الیسع علیه السلامنیده رنجتدیلمر. الله تعالی نڭک کتابن تاشلادیلار. مملکت اش ایله ماتاشدیلار...

سوڭره الله تعالی آلاز استنه «آثوریه» دولتن ایرکلی قلسدی. شول عصرده حضرت یونس «آثوریه» دولتینڭ پایتختی بولغان «نینوا» شهری خلقنه پیغمبر ایتب یبارلدی.

(یونس عليه السلام)

حضرت یونس بنی اسرائیل پیغمبرلرنندر.

نینوا خلقنه پیغمبر ایتب یبارلدی...

نېنوا خلقن حق، دېنگه اوندەدى. پىتلارنى تاشلارغە بېيوردى .
اما سوزن توتما دىلار. يونس (عم) اللە دان عناب كىلوايله، قرق كون،
نېنوا شەرى پىرگە با تاجاق دىب قورقتى شولايدىك سوزن توگلا مادىلار . . .
حضرت يونس بولارغە اوپكاله دى، غيرتكە كىلويپ، دجلە يىلغاسىنە
باردى، آندە بر كىمە بارايدى، شوگا اوتوردى .

پىغمبەر بولغان كەسەگە اللە نىڭ امرىنى باشقە، قومى طرفىندان
چىغ كىتودىرست توگل ايدى، شول سەبەبەندە كىمە اورنىندان قوزغالمادى.
كاپىتان (كىمە باشلىغى) ايتتى:

آرامزە اللەغە گناھلى بر كەسە باردى: كىمە نىڭ يورماوينە سەب
شولدىر، كىمە دەگى خلق آراسىندە شىباغە سالامز كىمگە چەسە شونى
صوغە تاشلارمىز دىدى شىباغە يونس (عم) گە چەقىدى: مېن گناھلى دىيويپ
تل يازدىك، اوزن اوزى صوغە تاشلادى شول ساعت آنى بر زور بالق يوتتى،
حضرت يونس بالق اچنىڭ قىلغان اشىنە او كىت توبە ايتتى. اللە تعالى

توبە سون قەبول ايتتى. بالق دريا قىرىيىنە چىغاروب تاشلادى .
بالق قارىندە حضرت يونسنىڭ تىنى بالاوز كەي يوشاغان ايدى.
شولايدە اللە تعالى آغا تازالق بىرولپ، يىاڭادان ايسكى اورنە
نېنوا شەرىنە يىباردى .

حضرت يونس كىمەگە مىنگان كونى نېنوا شەرى استىنە بىرقارا
تومان بىلىنگان ايدى .

خلق مونىڭ حضرت يونس ايتىكان عناب ايسكان سىزىنپ، حضرت
يونسنى ازلى باشلادىلار، تاپمادىلار .

شەر ياندىغى «توبە توبە» سى دىگان بىرگە چىيولوب توبە ايتىدىلار .
اللە تعالى عنابنى كىرى آلتى . . .

حضرت يونس بالقدان چىغ تىنواغە باروب، وعظ نصيحت ايتتى .
سوزن قەبول ايتىپ، آنىڭ سوزى بويىنچە اش قىلا باشلادىلار . . .
صوگىرە

صوگره مشرقده مغربده، قلله نیندی الوغ واقعه لر کورنگالندی...
ملکتلر آلاماشندی... توری، توری، پادشاهلار بارلقغه چقدی...
برسی برسندن باش تارتا باشلادیلار.

مشرقده «میدیا» قومی، بابل یورطنداغی «گلدانی» طائفة، سی حضرت
یونس قول آستونداغی آثوریه دولتندن چقب ایگاو سینک باشلقلاری
براشدیلر. آثوریه دولتی نینگ پایتختی نینوا شورن چلغاب آلدیلر.
نینوا شهری چلغانودان قتلوی... آثوریه دولتی یا گادان
قوت تابدی... بابل ایسکیچه بروالی قول آستوندا توتولدی...
اما مشرق طرفی ایسکی حالنه قایتارلمادی، اوزینه برحکومت
بولدی...

آثوریه دولتی ایسکی زورلغن قایتارب آلمق بولوب، مشرق
هم مغرب طرفلارینه عسکرلر بیاردی... شول وقتک «اسرائیل»
دولتی استنه باروب، آلاردان توتقن «اسیر» لر توشردی...
بروقتک اسرائیل دولتی نینگ پادشاهی طرفندان اسرائیل دولتی
ایله - اوک چوالولار بولدی. شولای ایته تورغاچ اسرائیلنک - اسباط
دولتی، حضرت موسانک وفاتندن سگز یوز اوتوز ییدی (۸۳۷) یل
اوتکچ یوقغه چقدی... اسباطنک دولتی باشلانوی حضرت موسانک
وفاتندن بشیوز آلتمش برنچی (۵۶۱) یلک ایلی. بس اسباطنک
دولتی باری ایک یوز آلتمش بر (۲۶۱) یل بولادر...
شوندان صوگ بنی اسرائیل دولتنک حکم ایتوسیلیمان (علیه السلام)
نسللرینه کوچدی...

یهودا دولتی، اسرائیل دولتی بتکاندن صوگ، بریوز آلتمش بر
(۱۶۱) ییل عمو سردی... یهودا دولتی ایله اسرائیل دولتی
بربرسی ایله طنج تورمی، برسی برسینک ضررلارن کوزله سه لرده،
اسرائیل دولتی بتوگه، یهودا دولتی، قونداشلک آرقاسنده بیک
حسرتلندی...

اول وقتى سلامت بولغان قىس شريفكه توروچى « شعيا »
عليه السلام آثوريلرگه بواشلىرى ايچون كوب دعاده قلىدى . . .
آثوريه دولتينيڭ عسكرى اچنده خسته لك بلانې ، عسكەر بتىلاي
هلاك بولدى . . .

مورنى كورب ، نينوا پادشاهسى امين كيسب ، كيرى نينواگه
قايتوب كيتتى . . .

شول روشده يهودا دولتى سلامت قالدى . . . يوقسه اسرائيل
دولتى آرتونان ، آنلكه بتوى بيك ياقن اينى . . .
آندان صوڭ بنى اسرائيل تاغن يولسى يرى باشلادىلار . . .
حضرت شعيانك اوگنلرن توڭلامادىلار . . . حضرت شعيانى آخرنده
شهيد ايتدىلر . . .

ينه بروقت بنى اسرائيل پيغمبرى حضرت ارميا بولدى .
تورات شريفنى ميدانغه چغاردى ، خلقن توغريلقغه تارتتى . . .
اولوقنده آثوريه دولتى مشرق ياغنه كيتتى ، اما آنده اش چغاره
آلمادى . . .

صوڭره مغربكه كيلوب ، قىس شريفكه قصد قلىدى . . .
اما بريهودى قزى عسكرباشلغن چاتر اچنده ياتقانده اوتردىنه ،
آثوريه عسكرى تارالوشدى . يهودا پادشاهى شولاى قتولدى . . .
شول بوزلودان آثوريه پادشاهى ، اشن تزهته آلمادى اوز
خلقندان بولغان كوب كمسه لر قارشولق ايتدىلر . . .

شوڭاكوره نينوانك برياغنه حكم يرته آلمى باشلادى . . .

بابل تورەسى قوتى سېمېلى ، اوزينه برباش حكومت بولودرجه سينه
ايرشدى . صوڭره مديا حكومتى ايله بابل تورەسى نينوانى هلاك
ايتو ايچون سوز بېرلشدر ديلر . . .

بابل تورەسىنىڭ اوغلى ، همده عسكەر باشلىقى « بختنصر » كوب

عسکر ایله، مەدبا عسکرینە قاتوشوب، نینوانی چالغاب آلدیلار . . .
آستون استکه کیتوردیلر . . .

شول آرادە بختنصرنڭ آتاسی اولو سبیلی، بختنصر بابلیگە
پادشاه بولوب توردی شولای ایتب آثوریە دولتی بندیدە کیتدی . . .
بودولت اورننه یاڭا ایکی دولت بولدی: برسی مەدیا پادشاهلغی،
ایکنچسی گلدانیلر پادشاهلغیدر . اولگگی دولت حاضرگی ایران
«پیرسیه» دیگان بیردە ایدی.

ایکنچسی آثوریە دولتینڭ غرب طرفندە ایدی . . .

آنسینە بابل شهری پایتخت بولدی . . .

شولای ایتب بابل شهری ایکی مرتبە پایتخت بولدی . . .
بختنصر بابلی بیگ زور بنالر ایله زینتلب زور ایندی . . .
حضرت موسانڭ وفاتندن بختنصر پادشاه بولوغە قسدر توقز
یوزیتەش توقز (۹۷۹) یل اوتکان ایدی . . .

بختنصر بر نیچە یل اوتکاندن صوڭ بنی اسرائیل استینە باردی.
بنی اسرائیل پادشاهسی قارشو تورلق رەتی بولماون بلب، بوین صنیدی.
آندان صوڭ اوچ یل قسدری قسدری قسدری بر غوبیر ناتور
کببگنە بولوب توردی . . .

صوڭرە بنی اسرائیل پادشاهی بختنصردن باش تارتا باشلادی . . .
بختنصر عسکر یبارب، بنی اسرائیلنی قسدرن چغارتدی . . . آندە
پادشاه اورننه اوزینڭ اوغلن قویندی . . . اوزا قلامادی، اول پادشاهنڭ
اوغلندە توتدردی . . . کوپ عالەلر ھەمە بنی اسرائیلنڭ الوغلاری ایله
برگە بابلگە کیتورتدی . . . بارسندە زندانغە یابرددی . آریستاؤایت
ایندردی . . . بوخلق آراسندە دانیال ایله حضرت عزیردە بار ایدی.
صوڭرە بختنصر حضرت دانیالنڭ قسدرن الوغلغن سیزدی . . .
بختنصر دانیالنڭ آتا برتوغان ایر قزنداشی صدقیانی اوز طرفندان

بنی اسرائیل گه پادشاه ایتنب، قەسكە یباردی . . .

آندە بر آز وقت اش باشقاروب توردی . . . اول وقتە ارمیا

(عم) قەس شریفە اییدی . . .

بختنصر ایله صدقیانی اللهدان عناب کیلاچك دیوب قورقتندی

اوشانداق بنی اسرائیل گەدە گناھلارندن توبە ایتارگە اوگت قلا اییدی .

بنی اسرائیل اللہ تعالی گە گناھلی بولغانلاری شیکلی ، شول

گناھلاری سببلی استلرینە ابرکلی ایتولسگان بختنصر گەدە قارشو

تورمە، باش تارتماق بولالار اییدی . . . حضرت ارمیا بنی اسرائیل گە

اوگت فائدە ایتما گاننی بلب آزالارندان چغب چیتکە کیتندی . . .

صدقیادە بختنصر گە قارشو توروننی تلی باشلادی . . .

بختنصر کوب عسکر ایله بروزیرون یباردی . . .

اول باروب قەسنى چلغاتندی ، اچیننە کرب

قەسنى یاندردی . . . بیت المقدسنى خراب ایتندی . . .

بنی اسرائیلنگ قایرسون اوتردی، قایولارن صدقیا ایله برگە

توقن ایتنب بابلیگە کیتوردی . . .

بنی اسرائیلنگ قایوسی مصرغە قایوسی مکەء مکرمە گە قاچدیلار .

بختنصر بابلینن هم باشقە طرفلاردان، قەسكە کوب خلق کیترتب

بنی اسرائیل ایله قاتوشردی . اول خلقغە اوز آزالارندان بر خلیفە

قویدی . . . بواش بختنصرنگ پادشاه بولوندان اون توقزنجی یلد اییدی .

شولای ایتوب، یهودا همە بنیامین قبیلە لرینە بتدیلر . . .

یهودا دولتی بتنلای یوغالدى . بنی اسرائیل قولندان دولت کیتندی

صدقیا بنی اسرائیل پادشاهلاریننگ اینگ صوگی بولدی . آندان

صوگ بنی اسرائیل اچندن پادشاه بولمادی . . .

بروقندە بنی اسرائیلنن قەسكە تورەلر قویولسادە اول تورەلك

شهر اچندە گنە بولوب، صوباشی (غرادسکی غلاوا) لفق کبیگنە اییدی .

بختنصر قدسنى خراب اينگاندىن سوڭ شام يورتىنىڭ بتونسون
قول آستونه كرتى . . .

فرمانى مصرغه قدر يردى. تيره ياقداغى خلقىنى بىك قورقتى.
سوڭره بختنصرنىڭ خلقى اوزىدىن سوڭ، آنىڭ ازى
ايله اش قلدىلار. شول روشده گلدانىيە دولتى آلتىش سىگىز
يىل بابىلدە حكومت ايتتى. . . سوڭره ايرانىڭ بولغان «كيان»
دولتى كىلوب بابلىنى باصب، كلدانىيە دولتىن يوقغه چقاردىلار.
شول وقتدە بنى اسرائيل توتقنلىقدان قتلوب، اوزىيرلرىنە كىتدىلر . . .
قدس شريفكە جيولوب، يىتىش يىلدىن بىر خراب بولوب ياتقان، بيت
المقدس «مسجد اقصا» نى ياڭادان بنا ايتدىلر . . .
بابلىن قايتقاندە ايكى مۇڭدىن آرتق علمايرگە قدسكە قايتدىلار، آرادە
حضرة عزيردە بارايدى . . .

قدس شەرى ياندىرلغانىڭ، بيت المقدسك خراب بولوب، شونە تورات
كتاپىدە يوقغه چىغان ايدى . . . شول سببىدىن اولوقتىن بىر بنى اسرائيل
اچنە شريعت حكملرى اونوتولمىش ايدى . . . بنى اسرائيلنىڭ علماهم
مشايخى بىر يىرگە چىولغانىڭ حضرة عزير توراتنى كوڭلىدىن او قودى:
علماتوڭلادىلار، يازب آلدىلار. حضرة موسى شريعتى ياڭادان مېدانغە
چقتى. شول روشدە بنى اسرائيل گلدانىلرنىڭ قول آستلارنىدىن
قتولدىلار. . . امام دولتىنى اوزلرى باش بولوب، توقمادىلار، ايران
دولتىدە بوينى صندىلار. بختنصردان دورتيوز اوتوز بىشچى (۴۳۵)
يىلكە مشهور الوغ «اسكندر» ايران دولتىن چىقتى. بابلىنى آلغان آرادە،
قدسنىدە آلوب، بنى اسرائيل يونان «گريغ» قول آستونه كرديلر . . .
سوڭره روملىلار يونان مملكتىن آلغان وقتدە قدسنىدە آلوب،
بنى اسرائيل روملار قول آستونه كرديلر . . .

اول وقتلارده بنی اسرائیلدن باری شهر اچینه باش بولاتورغان «شجنه»
غرادسکی غلاؤا کبیلرگنه قویولا ایدی...

(زکریا علیه السلام)

حضرة زکریا سلیمان (علیه السلام) نسلندن در...

بیئت المقدس ده تورات باز وچی، قربان صویوچی توره (رأیس) بولوب
تورا ایدی... الله تعالی آگا پیغمبرک بیردی.

خاتونی «ایساغ» برده بالا تابمی ایدی... ایساغ ننگ قزقرداشی
«هنه» اسرائیلنگ الوغلارندان «عمران» اسملی کمسه ننگ خاتونی
اولده بالاتابمی ایدی. (هنه) الله تعالی مکا بربالا بیرسه بیئت المقدس
خدمتنه قویسار ایسم دیوب ندر ایتدی... (۲)
ندری قبول بولوهمی، هنه جکلی بولدی. شول آراهه ایری عمران وفات
بولدی. بالانا بار وقتنی کپلیدی، تلاگانی بولماسه ده، قزبالا تابدی. آتن
«مریم» قوییدی.

یارب! قزتودردم، سین آنی میندن قبول ایتکل! دیوب الله تعالی گه
یالواردی. ایلنب بیئت المقدسکه قوییدی. آلگوز، بویالامسجدکه ندر!
دیوب شونداغی خدمتچیلرگه بیردی. خدمتچیلرده الوغ کمسه ننگ بالاسی
بولقدان، بو بالانی تربیده ایتب اوستررگه کوکل قویدیلار...

حضرت زکریا مریمنی آلوب خاتونی ایساغ یاننه قوییدی. حضرت مریم
آناسیننگ توغانی ایساغ قولنده اوسدی... زورایا توشکاج، حضرت
زکریا آنا رغه بر آبورم بولمه یاصاتدی. آنی شونده قوییدی. اول شوندا
عبادت قلوب توردی. یاننه حضرت زکریا دن باشقه هیچ کم کرمی
ایدی حضرت زکریا اوزندن صولک اوزننه قالاچق بالاسی بولماوغه بیك
(۲) اولوقته اربالا توغسه بیت المقدس خدمته قویو برادتا ایدی. هنه اربالا تلامدن
شونده قویونی ندر ایدی.

موندان صوڭ عبدالمطلب قريشدا ماظم اسملى بر قزنى نكاملندى

۶۳ - ۶۴

موندان صوڭ عبدالمطلب قريشدا ماظم اسملى بر قزنى نكاملندى
 آناردان بر اير بالا توغدى...

اسمن عبد الله قويدى . محمد (عهم) نوري آنارغه كوچدى
 مكده اولده رهك باش بولغان جرهم قبيلهسى استنه بردشمان كيلوب،
 آلارنى يمن يورطنه قاچروغه سبب بولغان ايدى . جرهم قبيلهسى قاچار
 وقتلارنى كعبه نىڭ زينتلرندن كوپ نسته لرنى ، دشمانغه بولماسون ،
 ديوب ، زمزم قيوستنه توتورغانلار ايدى .

دشمان سيزمسون ديوب ، قامش توفراق ايله طملاغانلار ايدى .
 شوندا صوڭ زمزم قيوستىنىڭ اورنى قايدى ايكانى بلنىمى ، كوپ يىللار اوتدى ..
 بر كونى عبدالمطلبكە توشنىڭ زمزم قيوستىنىڭ اورنى قايدى ايكانى ،
 نيندى بىلىنگو ايله تابو مكن ايكانى بىلدى . . . شوندا صوڭ
 عبدالمطلب زمزم قيوستىن تابلوى . . . اوغللارى ايله برگالەشب ، آنى
 قازدىلار . قيو اچىندىن : قلچلار ، صوغش كيوملرى ، آلتون ، كمشدىن
 ياصالغان زور ، زور صورتلر چىقتى . . . عبدالمطلب بو ايبىرلرنى
 بارنىڭ آلدى . . . زور صورتلرنى كعبه نىڭ ايشىگى تويىنە قويدى . . .
 زمزم قيوستى تمام تزه لىدى . . . شوندا صوڭ حاجىلرگە زمزم صوى
 الەشە باشلادى . . .

قريشنىڭ بابالارى بولغان ، حضرت اسماعيلدىن قالغان برايسكى
 قيوستى ، نچە يىللار يوغالوب ياتقانى صوڭنىڭ تابىقانى سېپىلى ، عبدالمطلبنىڭ
 خلق آلدىندە قدرى تاغن آرتدى . . .
 عبدالمطلبنىڭ اوغللارى :

۱) حارث ابو طالب ، ابولەب - عىداق ، حجل الكعبه - مقوم ،
 زبىر ، ضرار ، قثم ، عبد الله ، حمزە ، عباس ايدىلر . بولاردان بارى
 قثم گنە ياشلى وفات بولغان . . .

بر اير بالا
 توفرى
 اللهم اكمل الله
 محمد رسول الله

زمزم صوڭ
 زمزم صوڭ
 عبدالمطلب
 مرسى
 ياشلى

عبدالمطلب بالالارى آراسىندە «عبداللە»، نى بىك آرتق سۈبە ايدى،
چونكى آرادە ايكى گوزەل وايكى تقواسى اول ايدى . . .
پوزندە پيغمبرلك نورى بار ايدى . . . قىينلىق توغىنى «زەرە
بالالارى» نىڭ شىخلىرى «وھب» نىڭ قىزى «آمنە» قىرىشنىڭ الوغ
لارندىن، تىك بولغان بىر قىز بولغانغە كورە، عبدالمطلب اولغى عبداللە
غە آنى نىكاح ايتلىدى. اول چىكلى بولغاچ، عبداللە داغى نور آمنەگە كۈچىدى.
بو وقتە قىرىش اچنىك بىك قاتى آچلىق ايدى: يەشلىر قورىنىڭ
قالوب، بولماغان ايدىلر . . .

آمنە چىكلى بولغاچ، رسولدىز آنا قارىنى توشو سىبىلى، اللە تە
قىرىشنىڭ باغچالارىنى، غەمردە كورنىمگان، بىك كۈپ يەشلىر اوستردى.
ھەر بىرسى بايدىلر . . . عربلر اول يىلغە «سَنَةُ الْفَتْحِ وَالْإِبْتِهَاجِ»
بخت آچلو، ھەم شادلىق يىلى دىدىلر . . .
آمنە چىكلى وقتە عبداللە شام سۇدا گىرلرى ايلەمىنەگە كېتىدى آندە خىستە
لانې، بىگرمى بىش ياشنىك ايكان وفات بولدى . . . رسولدىز توغما سىندان
الك ىتىم قالدى . . .

(فيل وقەسى)

نىچە يىلر «يەن» دە پادشاھلىق ايتىكان «ھىمىر» دولتىنە تىچكىر بىر
كىمچىلىك كىلۈپ، ھېشىلر عربستان ياننە كىلۈپ يەن مەلىكىن آلدىلر.
ھېشىلرنىڭ پادشاھلىقى «أَبْرَهه» اسملى كەسەگە تابىشلىرلغاچ يەن
نىڭ «پايتختى» بولغان «صنعا» شەرىندە، بىر كلىسە (عبادتخانىە)
ياصاندى . . . مۇنى ياصاب، عربلرنى كەبەدن، بىزدىرو، كەبە اورنىنە
صنعا كلىسە سەنە قاراتو ايدى . . . اما عربلر ايسكى زماندىن بىر ھەر
يىل بىر مۇتبە كەبەنى زىيارت ايتىپ كىلەر ايدى .

صناعا كليسسه سنه كوئل بيرو بر باقلا تورسون ، آنسى يوق ! بلكه
اول كليسه گه بيك دشمانلق كوزى ايله قارىلار ايدى .

آرادان بره ررسى ، اول كليسه نك اچنه طشقاده چقغان ديلر .
« ابرهه » نك بواشكه كيفى چوالوب ، كعبه نى واتدرو ايچون بيك
زور قوتلى عسكر حاضرليد مكه گه يوناله . . . عسكرى ايله « طائف »
ديگان بيريگه كيلوب توشده ، برنيچه عسكر ايله بر كشيسون مكه گه
بپاره در . . . آلامكه خلقى نك حيوانلارن سرب طائفكه آلوب كينه لر .
اول حيوانلار . آراسنه عبدالمطلب نك دورتيوز باش توهسى بار
ايدى . عبدالمطلب بو حالتى كورب ابرهه ياننه كينه . ابرهه گه :
مكه نك رديسى كيلگان ديوخبر بپره لر . ابرهه بيك الوغلاب قارشو
آلا . عبدالمطلب توهلارن سورى . ابرهه ايفه : مين كعبه نى واتماونى
اوتنورگه كيلگان ديوب تورامن ، ، سين توه قايفوسنك ايكانسون !
ديه . . .

عبدالمطلب ايتنه :

مين كعبه خوجهسى توگل ، توهلر خوجهسى شوگا كوره توهلرمنى صوريم !
اما كعبه نك خوجهسى ، الله تعه ، اوز يورطن اوزى صاقلار ديدى
ابرهه عسكرنه بيوردى :

حيوانلارنى كپرى بپرديلر .

عبدالمطلب قايتوب : كعبه نى ، خوجهسى الله تعه اوزى صاقلار
ديوب ، قريش نك كوكلرون طنچلاتدى . عبدالمطلب ابرهه كعبه گه
ضرر كيتوره آلامونى ، همك رسولن نك ايكي آى صوگى توغاچاقنى ،
توش كورب ، بيك يخشى آكلاغان ايدى . كوئلن اوتورتقان ايدى .
ابرهه نك صوغشلارده اوزى ايله برگه بيرته تورغان بيك زور برفيلى
بار ايدى .

ابرهه نىڭ بلونىڭ اول فيل بارنى ، هر بر دشماننه استن بولو مكن سانالا ايدى .

شول فيلن عسكر قولينه بىرب ، مكه گه يباردى . فيل مكه ياننه ييتىدىك تزن چوكى . نىقدر كعبه نى خراب ايندرر ايچون قوالاسالارده ، فيل برده قوزغالمادى . باشقه طرفغه قوالاسالار راحتله نىبارا اما كعبه طرفنه يرتىمكچى بولسالار برده قوزغالمى ، قزلرن چوگه ده ياتادر .

شولاي ماتاشب ، تورغان آراده ، الله تعالى بيك كوب ابابيل قوشلارن يباردى . هر برسنىڭ بورنىڭ ، آياقلارنىڭ بره كچكنه تاش بار ايدى . شول تاشلار ايله عسكر باشنه آتوب ، ياراليلارده ، شول ساعت يارالانوجى ، وفات بولا ايدى .

عسكرنىڭ كوبسى هلاك بولدى . قالغانى آندان موندان قاچب ، يهن طرفنه كيتدىلر .

ابرهه ده قاچب ، صنعاگه كيتدى ، اما بيك قاتى خسته بولدىندان ، كوب تورمى وفات بولدى .

— اوزنن صوڭ ايكى اوغلى (برسى آرتوندىن برسى) آز آز پادشاهلىق ايتكانلرده ، ازاقلامى ، دولتلىرى يوقغه چىغان .

ابرهه نىڭ عسكرى بو بلاگه اوچراغاج ، مكه اهلى ، عسكرنىڭ ماللارن آلوب قالدىلار .

رسول الله نىڭ حرمتنده قىرىش ابرهه بلاسنن ، بيك جىئل قىولدويلار ، استنه ماللارده آلوب قالدىلار . — قىرىش قبيلهسى ايله آرالارى توك بولماغان عرب قبيله لرى . بو فيل وقعه سننن صوڭ ، قىرىش ايله صوغشو هم تارتوشودان طيولدىلار . آلارنى الله تعالى صاقلى ديه ، اشاندىلار . بويلىنى عربلر « عام فيل » فيل يلى ديه ار .

بويل « ميلاد عيسى » حضرت عيسا توغوندىن بشيوز آلتىمش توغزنجى (۵۶۹) يل ايدى . ابرهه نىڭ مكه گه كىلوب كيتوى « محرم » آيىنىڭ اورتالارنده ايدى .

شوندان ایللی کون قدری اوتکاج «ربیع الاوّل» آینده رسولمز دنیاغه کیلدی . کوبرهك عالمز قاشنده ربیع الاوّلنك اون ایکنچی کونی ایدی دیلر .

«مولد» بایرامی دیگانهز رسولاللهنك توغان کونی دیمکدر .

(محمد علیه السلامنك آنادان توغوی)

میلاد عیسادن بشیوز آلتمش توقزنجی (۵۶۹) یل آپریل آبی اچند ، ربیع الاوّلنك اون ایکنچی کونی دوشنبه کون تاك وقتند رسولمز محمد علیه السلام دنیاغه کیلدی .

آدم علیه السلام دن بیرلی بالادان بالاغه کوچب کیلگان نورنك ایاسی دنیاغه چقدی .

بوکون هر برپت ، یغلاب یوز توپن یاتدیلار . اوتقه تابنوجیلارنك مك یللار یانغان اوتلاری سوندی .

بعض یلغالارنك صولاری کییدی . . صوسز بیولرگه صر آرندی تاغی بولارغه باشقه کوب تورلی عجب اشلر بولدی .

(محمد علیه السلامگه پیغمبرك کیلوی)

قرق یاش تمام بولغاندان صوك ، الله تعالی حضرتلری محمد علیه السلامگه پیغمبرك بیردی . رسول بولدی .

پیغمبرلگی باشك آلتی آی قدری ، کیچلرده توشلر کورب ، شول توشلرنك هر برسیده کون کبی یورالوب ، تورلی کیلوب تورووی ایله باشلاندى .

اول آرالارده یالغز تورووی تلادی . «حرا» تاغنه بارب عبادت قلا ایدی .

شول وقتندوحی باشلانب ، حضرت جبرائیل علیه السلام کورنوب

كېلىدىكە « اقرأ باسم ربك الذى خلق ، خلق الانسان من علق ، اقرأ وربك الاكرم الذى علم بالقلم ، علم الانسان ما لم يعلم » آيتلىرىنى ايندردى . باشده وحى كېلگاندە حضرت رسول بېك قورقندى .

• تترەدى ، خىدىجە ياننە قايتوب ، باشندان طمالاتب ، ياتدى .
• موندان صوڭ اوچ يىل حضرت جبرائىل كېلىمى ، كورنمى توردى .
• اوچ يىلدىن صوڭ ، يىنە هوادە حضرت جبرائىلنى كوردى .
• قورقنبا ، تاغنى تومالاتب ، ياتدى .

• اول وقتندە تاغنى حضرت جبرائىل كېلۇپ كورندى .

« يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبُّكَ فَكْبَرٌ

وَثِيَابُكَ فَطَهِّرْ وَالرُّجُزَ فَاهْجُرْ ،

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْبِرُ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ »

سورەسىنى اوقۇپ كېتىدى . موندان صوڭ حاجت كورلگان صابىن ، الله تعالى قرآن آيتلىرى ايله حضرت جبرائىلنى يبارە توردى .
• يېگرمى يىلدىن آرتغراق وقت ھېمىشە وحى كېلە توردى .

• يىساڭا شرىعت باشلاندى . آسداغى شرىعتلرنىڭ ھكەملىرى بىترلدى . رسولمۇ خلىقنى حق دېنىگە اندى باشلادى .

(باشلاب رسولمۇزگە ايمان كېتىرۇچىلر)

• ايتكى الك رسولمۇزنىڭ اندە وىنى قبول ايتۇچى ، اسلام دىننى قبول ايتۇچى ، حضرت خىدىجە بنت خويلىدر . رسولمۇزنىڭ اولگى تىل ھالندە آلغان خاتونىدر .

• آندان صوڭ حضرت ابوبكر رضى الله عنه در .

• آندان صوڭ حضرت على رضى الله عنه در .

• حضرت على صبى وقتندە اسلامنى قبول ايتدى .

• شول آرادە يىنە رسولمۇزنىڭ آزاد قىلغان قلى زيد بىن ھارثە

• اسلامنى قبول ايتدى . .

صوكره حضرت ابو بكر نك اندهوى آرقاسنك حضرت عثمان
رض الله عنه اسلامنى قبول ايتدى ...

اوشانداق : عبدالرحمن بن عوف، سعد بن أبى وقاص ازبىر
بن العوام، طلحه بن عبدالله حضرت ابو بكر نك ديملهوى بويىنچه
اسلام قبول ايتدىلر ... بركنكده حضرت رسول ياننه بارب طهارت
آلوب، نماز قلدىلار. ايك الك اسلام قبول ايتوچىلر اوشبولاردىر ..
آلردان صوك اسلام قبول ايتوچى :

عبیده بن عبدالله بن الجراح، حباب بن ارث، عمر بن الخطاب،
سعید بن زید بن عمرو بن نفیل، آنك خاتونى فاطمه بنت الخطاب، ابو
سلمه بن عبدالاسد، ارقم بن ارقم المختوش، عثمان بن مطعون، بولار نك
توغانلارى : قدامه ايله عبدالله، يته : عبیدك بن الحارث بن عبد مناف،
عبدالله بن مسعود، بلال حبشى، صهيب رومى، عمار بن ياسر ايله
آتاسى « سمیه » ايمان ايتدىلر ... موندان صوك جيلوب، جيلوب
كيلوب ايمان ايتنه باشلادىلار ... رسولمگه قرى ياش تامانك
مكده وقتنك پيغمبر لك كىلى. پيغمبر بولغاچ مكده اون اوچ يل
توردى ...

— رسولم نك توغويك مكده در .

هجرت الله نك بيورغى ايله پيغمبر لگنه اون اوچ يل تولغاچ،
مكه شهرندن بتنلاى كوچب، مدينه شهرينه كىتىدى . مكه دن مدينه گه
كوچوون «هجرت» دىلر ...

رسولم ايله بركنكده مكه دن مدينه گه كوچوچى صحابىلرنى
«هاجرين» دىلر ...

مكه دن كوچكانده رسولمگه بولوشوچى صحابىلرنى «انصار» دىلر ...
— نصارانك يل تارىخلرى حضرت عيسى نك توغوندان باشلاب،
صانالغان.

مثلا ميلاد «عیسی دن حاضر جر مک تو قز یوز یدنچی یل ...»
مسلمانلارنک یل تاریخی هجرتدن باشلانغان ماضرنک هجری بر مک
اوچیوز یگرمی بیسنچی یلدر ...

نصارانک یل باشی غنوار آیندان، مسلمانلارنک مُحَرَّم آیندان
الماشنه در ...

رسولمز حضرت خدیجه وفاتنه قدر بر خاتون ایله گنه توردی ...
اول اولساندان صوگ حضرت ابوبکرنک قزی حضرت «عائشه» نی
آلدی ...

رسولمزنیک خاتونلای اون دورتلب بولغان ...

(کوب خاتون آلو)

رسولمزنیک اون دورت خاتونی بولغان. اما اول خاتونلاردان
حضرت خدیجه ایله حضرت عائشه دن باشقاسی بر نیت ایله آلغاندر ...
قاییسون صوغش وقتنک آلغان. آنی آلغانک دینگه قوت بولورلق
بولغانلقدان ... مثلا بر خاتوننک نسلی زور، آغانسی کوب ایکان.
رسولمز آنی آلغانده دینگه زور قوت بولاچاق بولا ... چونکه عربده
قدالق بیک زور یاقنلقدر.

قاییو خاتونینک نسلی، بیک اوصال بولوب، دیننی آله یباروده
ضرر ایبارلک بولغانده، تیزرک آلا ایله قدالاشب، ضررلارندن قتلولو
ایچون آلغان.

یوقسه بزنیک تاتار ملالاری کبی، نفس سیمرتو ایچون توگل .
دین قوتلو ایچون آلوی شوندان - اوق بلنه در الله تعالی قرآن شریفنه:
دورت خاتون آلونی بیان، ایتوبده رسولمزگه اون دورتنی آلورغه
رضعت بیرگان.

یوقسه قرآن - نکی باشقه حکملرنده، رسولمزده، باشقه امتی کبی
برابر در

برابردر. باری بوخاتون آلوده قرآن حکمندن طش قلماس ایدی. — اما بزنگ خاتونلار جیرومز، قرآغه بتنلای کیری: چونکه قرآنده بر ایر دورت خاتوننی نکاحنده توتوی درست بولوی، بر نیچه شرط ایله بیان ایتولگان:

(کوب خاتون آلونک شرطلاری:)

(۱) بر ایرنگ خاتونی بار ایکان، اما شریعت بوینیچه توررغه گناهدان صاقلانورغه، بوخاتونیغنه، بیتهچک بولماسه، مونک ایله گنه تورغانده گناغه کروشودن چاره بولماسه ایکنچی خاتون آلوررغه رغصت بیرلگان.

(۲) — بر خاتون بار، اگر آنی بوکشی آلماغانده، اول خاتون ننگ دیننه ضرر کیلاچک، یا جاننه ضرر کیلاچکمی شول وقتک ایکنچنی آلو درستدر.

(۳) شریعت بوینیچه، اولگی خاتونی، بوی صنمی ایکان، همده تزهلو احتمالیده یوق ایکان، بو وقتک بتنلای آیوروب ایکنچنی آلو تیوشلی بولادر.

هرنچک بولساده ایکی خاتون ایله توروچی، هر ایکسون برابر عدللك ایله توتماق تیوشلی.

رسولمزنگ اوندان آرتق اوزی چقغان صوغشلاریده بار اما آلارنی بو اورنده بیک قصاغنه بیان ایتهمن

(ایکنچی فصل)

(رسولمزنگ صوغشلاری)

رسولمزنگ بار صوغشی اوتوز آلتی همده قرق دیوچیلرده بار... اوتوز آلتی دیوچیلر ایته: اون سیگزنده اوزیده بولدی... قالغان ان سیگزینه گاماند بوشچی لارغنه یباردی... دیوب.

«اوپچى صوغش»

بدر صوغشى. بو صوغش زمانينه قاراغانده ياپون ايله روس صوغشى درجه سنه در .

بدر بر اورن اسميدر .

رسولمزرگه خبر بولدى:

ابوسفیان بن حرب شامدان، يتمش لب قريش سودا گيرلری ايله صوغش نيتلب، مدينه طرفينه چقى! ديوب شوندان صوگش رسول الله ده اوزينگ صحابيلرندن انصار هم مهاجرين قاتوش اوچيوز اون اوچ كمسه ايله چقى، بوخبر مکه گه يتوشدى. مکه دن مکه ايكیوز ايللى كشي چقىلار. مکه دن چغوچيلار شام كاروانن كورگاچ اوچيوزى كيرى قايتوب كيتدى، توقوز يوز ايللى كمسه صوغشغه قالبى . شونندان صوگ ايكى طرف قارا قارشو كيميلير . الله تعالى مسلمانلارغه ياردم بيردى كافرلر جيگمكيلير . آلاردان يتمش كمسه نى اوترديلر، تاغن يتمشنى قولغه آلدیلار .

بوصوغش توقوز يوز ايللى قريشنگ الوغلاری صندلاری حاضر ایدی . مؤمنلر اوچيوز اون اوچكنه بولسالارده مکه يكرمى مشركنى قاچردیلار .

بوصوغش هجرتدن بيگرمنچى آينده رمضان آينده بولدى .

(دور تىچى صوغش)

بوصوغش «غزوة السويق» آتالدر .

مشركلر موندە بدر آچون آلونى تلاب باشليلار .

بدر صوغشندان صوگ ابوسفیان اوزينگ ايبده شلری ايله مدينه گه كيلورگه چقى . همده رسول الله ننگ بعض صحابيلرن اوترميچه قايتمام ديو آند ايتدى .

مرثد بن مرثد ھمەك عاصم بن ثابت بن ابى الافلح يىدى گروھ
كەسە ايلە مشركلرگە قارشى يبارلمش بولدى:

بولار بارب، رجبە چقرىنك اچتە توشدىلر .

صوگرە مەكەدەگى بىن مشركلر چقىدىلار دە، بارنەك اوتردىلر...
مرثدى ھەمە بىر ايرنى قولغە آلدىلار . . بو ايكسن مەگەگە آلوب،
شوندە اوتردىلر . . . توقر كشىدن بارى براو سلامت قالدى . . .
آنىك صوغش اورنندە اولىگان دىوب، قالدىرغانلار ايدى.

(توقزىچى صوغش)

محمد بن مسلمە ايدىشلرنىن بىر گروھ ايلە مەكە طرفنە يبارلدى.
آلارغە قارشى مشركلر چقىدىلار دە، بارنەك اوتردىلر بارى محمد بن
مسلمەنى اولىگان فرض قلوب، اولىكلر آراسنە قالدىرغانلار دە
قتولوب قايتقان .

(اونچى صوغش)

بو صوغشنى « غزوة بئر معونة » دىلر .

عامر بن مالك عربلرنىڭ آتلى صوغشچىلارنىڭ بىرى ايدى،
اول رسول اللەغە خط يازدى .

(خطى اوشبو رە ووشدە ايدى :)

مىنم يانمە قرآن اوبىرەتدى، دىن حكملرن آڭلاتوردى ايرلرگىنى
يبار، آلارنى ضرر كىترودىن صاقلاونى اوز استمە آلامن ! دىوب،
شوندىن صوڭ رسول اللە مهاجرىن ھم انصاردىن اون دورت صحابى
ايلە بىرلىكەن مۇندىن عەر والساعدى حضرتلرن يباردى . بىر كىچ
سىرايتىد كلرنىن صوڭ يولەك ايشتىدىلر . عامر بن مالك وفات بولغان دىوب،
بوخېرنى رسول اللەغە يازدىلار .

رسول الله آلاغه دورت كسمه نى يباردى . بولار باروسى برگه
 «معونه» قىوسى «بئر معونه» ياننه بىنكاچه باردىلار . شول بىرده
 آلارنىڭ استلرىنە عامر بن الطفيل كىلوب چىقىدى . عرب قىبىلەلرنىڭ
 (دەل ، زكوان ، بنولمىيان ، عصينه كىبىلر) ايله برگالەشب ، صحابىلارنىڭ
 باروسون اوتردىلر . بارى عمر بن امية الضمرى ، سعد بن ابى وقاص
 تاغنىك بىراير بو اوچسەن ، آرتقاراق قالبوب ، كىلەلر اىكان ، شولاغنى
 سلامت قالغانلار . اىبىشلارن اوترگاننى بىلگىچ بولارمىدەن گە كىرى
 قايتوب كىتدىلر ، حالنى رسول الله غە بىيان ايتدىلر .
 رسولمىز قرق كونگە قىر ، تگى صحابىلارنى اوتروچى قىبىلەلرگە
 بىلدەدا ايتدى .

(اون برىچى صوغش)

كعب بن اشرف دىگان منافقنى اوترگان صوغش . رسولمىز محمد
 بن مسلمە ايله اوچ كسمەنى كعب بن اشرفنى اوترگە يباردى . شول
 كسمەلر باردىلار دە اوتردىلر .

(اون اىكنىچى صوغش)

مولى « غزوة بنى النضير » دىلر .
 بو صوغشنىڭ سىبىن عمرو بن امية الضمرى بولغان « بئر معونه » صوغشندان
 قىلوب قايتوب كىلە اىكان . مەدەنە ياقىنىدا ، بنى كلاب قىبىلەلەردىن اىكى
 ابر چىغىپ كىلەلر . آلار رسول الله غە ايمان كىتورگانلر اىكان . عمرو
 بن امية آنى بىلمىگان . توتقاندا اىكسەن اوترگان .
 شوندىن سوڭ بنى كلاب قومى كىلوب ، رسول الله دان دىت تولە-
 تىرونى استىلر ، رسول الله حضرت ابوبكر ، عمر ھم على رض .
 لىر ايله بنى النضير قومە باروب ، اوز قىبىلەلەردىن بولغان عمرو بن
 امية گە دىت تولەگە بولوشولارن اوتتە . باشا بنى النضير شوندى
 تولەلەرگە بولوشوغە وعدا ايتوشكان ايدىلر .

بنوالنضیر، آچو ایتب رسوالله فی اوتروگه قصد قلدیلار .
شوندن سوگره حضرت جبرائیل کلوب، بواشدن خبر بیردی .
رسول الله آرالارندن چغب، مدینه گه قایتدیگه عسکر جیارغه توتندی .
کوب عسکر ایله باروب: چلغاب آلدی: خرما باغچالارنداغی
خرما آغاچلارن کیسدرندی . بنالرن واندردندی، سوگره بنی النضیر
تورا تورغان پیرلرندن، تاشلاب کیتوگه راض بولدیلار . ماللارتدان
هربرسی ایشاک استنه جکوی ممکن بولغان قدرنی جکله تبدیلرده شام
یورطینه کیتدیلر . شولای ایتب یورتلارن تاشلادیلار .

(اون اوچنچی صوغش)

بو صوغشنی « غَزْوَةُ بَنِي الْمُصْطَلِقِ دِيلِر .
رسولمز عسکری ایله برلکله، حضرت عائشه فی آلوب چقغان ایدی .
بنی المصطلق قوم ایله صوغش قلدیلار . بو صوغش حضرت عائشه
حقنه یوقبار جالالار جابدیلار . الله تعه اول سوزلرنک جالا ایکانن
حضرت عائشه نکی پاکلفن بیان ایتب اون بییدی آیت ایندردی .

اون دورتنچی صوغش

بو صوغشنی « غَزْوَةُ ذِي قُرْدِ دِيلِر .
اعرابیدن برنیچه کشی مدینه تیره سنه بولغان صولارغه کیلوب،
توله رن صوغاردیلار . رسول الله آلازلک یانده چقدی . قایتوب کیتولرن
اوتندیگه، اوزیده صحابیلری ایله کیری قایتندی .

اون بشنچی صوغش

مونی « غَزْوَةُ الْحُدَيْبِيَةِ » دِيلِر
« حُدَيْبِيَةِ » برقیو اسمیدر . اول اوروننی شول قیدو اسمی
ایله آتالندی .

رسول الله صحابيلردن بعضسى ايله نفل حجي قلور ايچون چقغان ايدى : « عسغان » ديگان بيرده توقناديلار .
شونده مشركلر ايله ايكى آراده تاشلار ايله آتوشديلار .

اون آلتونچى صوغش

موفى « غزوة الخندق » ديلر . خندق كاناو معناسنده مكه اهلى اعرابيلرنى جيوب، اون سيگزمك ايربولديلارده ، مدينه نى كيلوب چلغاب آلديلار .

شوندان صوڭ رسول الله مدينه تيره سنه كاناو (چقر) قازرغه قوشدى . كافرلر آڭلاماسدان كيلوب توشسونلر ايچون .
كافرلر اون بش كوندن آرتق مدينه نى قاماپ تورديلارده ،
آخرنده الله تعالى ، بر صالحن ييل يبارب ، همه سنده قاپردى .

اون ييدنچى صوغش

موفى « غزوة بنى قريظه » ديلر .

بنى قريظه قومي ايله صوغش مدينه ياقننده بولدى... رسول الله ايله آرالارنده قارشو تورماسقه ، دشمانغه بولوشماسقه بيرگان وعملرى بار ايدى .

خندق صوغشنى كافرلر ياغندان بولوشقانلار ايدى . . . شول وعملنى بوزغانلارى ايچون، رسول الله آلارنى عسكرايله قاماپ آلدى...
سعد بن معاذنىڭ حكمنه راضى بولغانچاغه قدير قامالوب تورديلار... صوڭره سعد بن معاذ خندق صوغشنى بولوشقان دورتيوز ايملى (۵۰) كشى نى اوتروايله حكم ايتدى... آلا آراسنده « حيبى بن اخطب بن اسيدده بار ايدى .

اون سيگزنچى صوغش

موفى « غزوة ذات الرقاع » ديلر .

رقاع جاماولق، چوپرهك كيساگى ديگان سوز .

بوصوغشده صوغشچیلار بالان آباق ایدی .

بول بیک تاشلقلی ایدی .

آباقلارینه چوپرهك کیسا کلری بیلیر ایدی .

اول چوپرهك کیسا کلری بولدنه توشب قالا ایدی .

شوگا کوره جاماولق ایاسی صوغش دیوب آتالندی . بوصوغشده

صلوة الخوف (دشماندان قورقغانده او قولاتورغان روشده او قولدی

فرض نمازلارنی . . .)

اون توقزنجی صوغش

مونی خیبر صوغش دیلر .

خیبر برشهر اسمیلر .

بوصوغش هجرتدن آلتی یل اوتکاج بولدی .

خیبر شهرن آلدیلار .

« یگر منچی صوغش »

مونی « غزوة مؤته » دیلر .

رسول الله مهاجرلر هم انصارلاردان کوب صحابینی بیاردی . آلاغه

کاماندر ایتم « زید بن حارثه » فی « حضرت علی » ننگ توغانی « جعفر

الطیار » فی ، « عبدالله بن رواحه » فی و بولارغه باشقه لارنی بیاردی .

« یگر می برنجی صوغش »

مونی « انمار » صوغش دیلر .

رسول الله صحابیلری ایله چقغان ایدی .

آراده صوغش باشلانمادی کیری قایتدیلار .

« یگر می ایکنجی صوغش »

مونی « غزوة فتح مکه » مکه فی آغان صوغش .

رسول الله مدینه دن : مهاجر انصاردان اون ننگ صحابی ایله

باروب مکه نی آلدی .

« بشنچی خانيفه »

مجتبی ابو محمد بن علی بن ابی طالب بن عبدالمطلب الهاشمی العلوی در .
آلتی آی مقداری خلیفه لك ایتب فتنه فی باصو ایچون، خلیفه لکنی
معاویہ گه تابشردی.

حضرت حسن ایله اوتوز یل تمام بولدی. وفاتی، هجرتدن ایلمنچی یل
ربیع الاوّل آینده مدینه ده قرق بییدی یاشنده وفات بولدی.

بو خلیفه لردن قالغان اوچ رئیس بار: اولنگسی: ناصر ابو عبد الرحمن،
معاویة بن ابی سفیان — صخر بن حرب بن امیة القرشی الاموی در.

هجرتدن قرق برنچی یل جمادی الاولی آینده پنجهشنبه کون حضرت حسن
خلیفه لکنی آگاتا بشردی: وفاتی: هجرتدن آلتمشنچی یل رجب بییگرهی

ایکسند پنجهشنبه کون، دمشق ده یتمش سیگز یاشنده وفات بولغان
ایکنچسی: شهید ابو عبد الله حسین بن علی ابن ابی طالب، بن عبدالمطلب

الهاشمی العلوی در.

کوفه اهلی حضرت معاویہ دن صوڭ صایلا دیلار. اما تقدیر گه نه چاره
اورناشب یتماسدن ایلی سیگز یاشنده، عراق بیرندن کوفه ایله حله

آراسند « گربلا » دیکان بیرده شهید ایتدی لر هجرتدن آلتمش برنچی
یل محرم اونوسند جمعه کون اییدی. اولوقنده معاویہ اوغلی یزید خلیفه

اییدی.

۵ اوچنچسی: العابد ابوبکر عبد الله بن الزبیر بن العوام بن خوید
بن اسد بن عبد العزی بن قصی بن کلاب القرشی الاسدی در.

حضرت حسین شهید ایتولسگانن صوڭ صایلا دیلار. هجرتدن آلتمش
اوچنچی یل اییدی.

خلیفه لك توقز یل توردی.

هجرتدن یتمش اوچنچی یل اون بیینچی جمادی الاخیره سهشنبه کون
که ده یتمش اوچ یاشنده شهید ایتولدی.

ایکنچی طائفه سفیانیه پادشاهلاری

بولار «بنی امیه» خلیفه لرندن برنجی بولسکهر. دولتلاری بیگرمس
اوچ یلدا ان آرترق عمر سردی. اولزلی اوچ ایردر:

اولگسی: ناصر ابو عبد الرحمن معاویه بن ابی سفیاندر بیانی اوتدی.

— ایکنچیس: معاویه اوغلی «یزید الاموی» در.

— اوچنچیس: الراجع الی الله، ابولیلی معاویه بن یزید بن معاویه

در... آتاسی یزیددن صوڭ خلیفه بولدی. قرق کون اوتکندن

صوڭ الله دن قورقوب، خلفه لگن تاشلادی. خلفاء امویه آراسنک مونڭ

کی گمسه کوندز شه یاندر ب از لسنه ده تابلماس.

(اوچنچی طائفه = مروانیه تورهلری)

بولار خلفاء امویه نڭ ایکنچی بولگیدر.

دولت لرینڭ عمری آلتمش آلتی یل بولدی. باشلانوی: هجرتدن

آلتمش آلتنچی یل نڭ صفر آیندن، بتوی بوزده اوتوز ایکنچی یلک

باری اون بر سه خلیفه لک ایتدیلر.

— اولگسی: مؤتمن - ابو عبد الملك مروان بن الحکم بن ابی العاص

القرش الاموی.

— ایکنچیس: موفق (مؤتمن اوغلی) - ابوالولید عبد الملك بن مروان

بن الحکم.

— اوچنچیس: موفق اوغلی - «منتقیم» ابوالعباس ولیدر.

— دورتنچیس: منتقم نڭ قرنداشی «مهدی» ابو ایوب سلیمان.

— بشنچیس: مهدینڭ آتا برتوغان ایر قرنداشینڭ اوغلی منصور،

ابو حفص، عمر بن عبد العزیز بن مروان.

— آلتنچیس: منصور نڭ آتا برتوغان ایر قرنداشینڭ اوغلی قادر

ابو خالک یزید بن عبد الملك.

- يدنجسى : قادر نىڭ قىزداش : منصور ، ابوالوليد هشام .
- سىكزنجسى : هشامنىڭ قىزداشىنىڭ اوغلى « مكنفى » ابوالعباس وليد بن يزيد بن عبدالمملك قىزداش
- توقزنجسى : مكنفى — نىڭ آتابىرتوغانى نىڭ اوغلى « ناقص » ابو خالك يزيد بن الوليد بن عبدالمملك .
- اوننجسى : ناقص نىڭ قىزداش « معنز » ابواسحاق ابراهيم در .
- اون بىرنچسى : معنزنىڭ آتابىرتوغامى ابىر قىزداشىنىڭ اوغلى « قائم » ابو عبدالمملك مروان بن محمد بن مروان بن الحكم در . ھىجرتىدىن بىر يوز اوتوز ايكنچى (۱۳۲) يىلدا ذوالھججە — يىكشىنبە كۈنى ، اوتىرلىگان .

(دور تىنجى طائىفە = خلفاء عباسىيەدىن عىراقىيون فرقىسى)

- خلفاى عباسىيە ايكنى فرقى : (بىرى عىراقىيون ايكنىچىسى مىسىيون) در . بولارنىڭ پايتىختىلىرى « بىغداد » ايدى .
- بولارنىڭ خلىفەلىكلىرى بشىيوز يىكرى اوچ « ۵۲۳ » يىل بولدى . باشلانوى بىر يوز اوتوز ايكنچى يىلنىڭ اون اوچىنچى رىبىع الاخر جىمىئە كۈنى ايدى . بارى اوتوز يىتى ابىر خلىفە بولدىلار .

(اولگىسى)

« سىفاح » ابوالعباس « عبد الله » بن محمد بن على بن عبد الله بن عباس بن عبدالمطلب بن ھاشم القرشى الهاشمى العباسى در .
(ايكنچى)

سىفاح نىڭ قىزداش « منصور » ابو جعفر عبد الله بن محمد

(اوچىنچى)

منصور نىڭ اوغلى « مھدى » ابو عبد الله « محمد »

(دور تىنجى)

مھدىنىڭ اوغلى « ھادى » ابو محمد موسى

ھادىڭ قىزداشى «رشيد» ابو جعفر «ھارون»

(التىچى)

رشيدنىڭ اوغلى «امين» ابو عبدالله محمد.

(پدېچى)

امين - نىڭ قىزداشى «مامون» ابو العباس عبدالله در.

(سگىچى)

مامون قىزداشى «معتصم بالله» ابو اسحاق ابراهيم

(توقىچى)

معتصم - نىڭ اوغلى «واثق بالله» ابو جعفر ھارون.

(اونىچى)

واثق قىزداشى «متوكل على الله» ابو الفضل جعفر

(اون بىرىچى)

متوكل - نىڭ اوغلى «منتصر بالله» ابو جعفر محمد

(اون ايكنىچى)

منتصرنىڭ آتابىر توغەمە اير قىزداشى «مستعين بالله» ابو العباس

احمد بن محمد بن المعتصم در

(اون اوچىچى)

مستعيننىڭ آتابىر توغەمە اير قىزداشىنىڭ اوغلى «معتز بالله»

ابو عبدالله زبير بن المنوكل

(اون دورتىچى)

معتزنىڭ آتابىر توغەمە اير قىزداشىنىڭ اوغلى «مھتدى بالله»

ابو عبدالله محمد بن الواثق در.

(توقزىچى سلطان)

«الدين» ابوالفتوح «سليم» در .
مھتەينىڭ ەمىنىڭ اوغلى «معمد على الله» ابوالعباس احمد بن سرر

(اون آلتىچى)

معمدنىڭ قىزداشنىڭ اوغلى «معتضد بالله» ابوالعباس احمد
بن الموفق بالله ابى احمد طلحه در .

اون يىدىچى

معتضد - نىڭ اوغلى «مكتفى بالله» ابوالحسن على در .

اون سىدىكىچى

مكتفى - نىڭ قىزداشى «مقتدر بالله» ابوالفضل جعفر در .

(اون توقزىچى)

مقتدر - نىڭ قىزداشى «قاھر بالله» ابوالمنصور محمد در .

«يىگىر مىنىچى»

قاھرنىڭ قىزداشنىڭ اوغلى «راضى بالله» ابوالعباس محمد بن المقتدر در .

(يىگىر مى بىرىچى)

راضىنىڭ قىزداشى «متقى لله» ابواسحاق ابراهيم در .

(يىگىر مى ايكنىچى)

متقىنىڭ ەمىنىڭ اوغلى «ستىكى بالله» ابوالقاسم عبد الله
بن المكتفى در .

(يىگىر مى اوچىچى)

ستىكى - نىڭ ەمىنىڭ اوغلى «مطيع لله» ابوالقاسم فضل بن المقتدر در .

(يىگىر مى دورتىچى)

مطيعنىڭ اوغلى «طائع لله» ابوبكر عبدالكريم در .

(يىگىر مى بشىچى)

طائىقنىڭ ەمىنىڭ اوغلى «قادىر بالله» ابوالعباس احمد بن اسحاق
بن المقتدر در .

(شىنچى) ^{شىنچى} مەھسەت اوغلى «قاسم بىمەر اللە» ابو بىمەر سەئىد اللە در.

(يىگىرمى بىد نىچى)

مەقتىدى باللە نىڭ بالالار ئىزدان «بىمەر اللە» ابو القاسم عبد اللە
بن خەيىرە الدىن مەھمەد بن القاسم در.

(يىگىرمى سىگىز نىچى)

ابو القاسم - نىڭ اوغلى «مىستەھور باللە» ابو العباس ئەھمەد در.

(يىگىرمى توقۇز نىچى)

مىستەھور نىڭ اوغلى «مىستەھور باللە» ابو المنصور فەھىم در.

(اوتۇز نىچى)

مىستەھور نىڭ اوغلى «راشەد باللە» ابو جەھەر منصور در.

(اوتۇز بىر نىچى)

راشەد - نىڭ ئەھمەت «مەھمەت لامەر اللە» ابو عبد اللە مەھمەد بن
المىستەھور در.

(اوتۇز يەتتىنچى)

مەھمەت نىڭ اوغلى «مىستەھور باللە» ابو المظفەر يوسۇف در.

(اوتۇز اۋچىنچى)

مىستەھور نىڭ اوغلى «مىستەھور بىنور اللە» ابو مەھمەد «مەھمەت» در.

(اوتۇز دۆرۈنچى)

مىستەھور - نىڭ اوغلى «ئەھمەت بىن اللە» ابو العباس «ئەھمەت» در.

(اوتۇز بەش نىچى)

ئەھمەت نىڭ اوغلى «ئەھمەت باللە» ابو المنصور «مەھمەت» در.

(اوتۇز ئالتۇنچى)

ئەھمەت باللە نىڭ اوغلى «مىستەھور باللە» ابو جەھەر منصور در.

اوتۇز

(توقزىچى سلطان)

ھىرنىڭ اوغلى « سيفالدين » ابوالفتوح « سليم » در .

(اونونچى سلطان)

سيفالدين نىڭ اوغلى « غياثالدين » ابوالغالب « سليمان » در .
ھىرنىڭ توقزىيوز يىتمىش دورى (۹۷۴) نچى يىلى ، صفرنىڭ يىگىرى
بىرنە شنبە كۈن وفات بولدى . بو غياثالدين سلطان زمانىدە
غەنىيە دولتى يىر يوزىدەگى دولتىرنىڭ بىرىچىسى ايدى . آندان
صوك آز ، آز ضعيفلە باشلادى .

(اون بىرىنچى سلطان)

غياثنىڭ اوغلى « بىرالدين » ابو نعيم سليم در .

(اون ايكنچى سلطان)

بىرالدين نىڭ اوغلى « ناصرالدين » ابو شجاع « مراد » در .

(اون اوچىنچى سلطان)

ناصر اوغلى « مغىثالدين » ابوالنصر « محمد » در .

(اون دورتىنچى سلطان)

مغىث اوغلى « معزالدين » ابوالمظفر احمد در .

(اون بىشىنچى سلطان)

معزالدين نىڭ ايرتوغانى « صفىالدين » ابوالفضل مصطفى در .

(اون آلتىنچى سلطان)

صفىالدين نىڭ قىرنداشىنىڭ اوغلى « ظھىرالدين » ابوالغازى عثمان بن

احمد در .

ظھىرنىڭ قىرنداشى « عمادالدين » ابوالشرف « مراد » در .

(اون سىگىزىنچى سلطان)

عمادنىڭ قىرنداشى توغانى « رضىالدين » ابوالمھمىد ابراھىم در .

«اون توقزىچى سلطان»

رضانك اوغلى «عين الدين» ابوالمعالى «محمد» در.

«يىگرىچى سلطان»

عين الدين نك قىرنداشى «قىردالدين» ابوطاهر سليمان در.

(يىگرىچى برىچى سلطان)

قىردالدين قىرنداشى «سىدىالدين» ابوالبركات «احمد» در.

ھىرتىن بىر مىڭ بىر يوزايىكىچى (۱۱۰۲) يىلدە وفات (۲ نچى س)

«يىگرىچى ايىكىچى سلطان»

سىدىالدين قىرنداشى نك اوغلى «زىن الدين» ابوالسعادات مصطفى

بن «محمد» در.

«يىگرىچى اوچىچى سلطان»

زىن الدين نك قىرنداشى «عز الدين» ابوسعد احمد در.

«يىگرىچى دورتنچى سلطان»

عزالدين نك قىرنداشى نك اوغلى «عضدالدين» ابوالفضائل محمود

بن مصطفى در.

«يىگرىچى بىشچى سلطان»

عضدالدين قىرنداشى «سعدالدين» ابوسعيد عثمان در.

«يىگرىچى آلتونچى سلطان»

سعدالدين نك عمى نك اوغلى (اسدالدين) ابوالطيب مصطفى بن احمد در.

«يىگرىچى يىدىچى سلطان»

اسدالدين قىرنداشى «حمىدالدين» ابوالمناقب عبدالحمىد (۱ نچى)

«يىگرىچى سىكزىچى سلطان»

حمىدالدين نك قىرنداشى نك اوغلى «صارم الدين» ابوالغازى سليم

بن مصطفى در.

«بيگرمی توقزچی سلطان»

صارم نك عمينك اوغلى «خير الدين» ابوالعالم مصطفى بن عبد الحميد در

«او توقزچی سلطان»

خير الدين نك قرداشى «قوام الدين» ابوالكارم محمد در.

«او توقز بر نچى سلطان»

قوامنك اوغلى «محمد الدين» ابوالمحمد عبد المجيد در.

هجرتدن ملكه ايكيوز يتمش بيديچى (۱۲۷۷) يلنك ذوالحجه نك بيديچى
كونى سھشبه «عبدالعزيز» بن محمود بن عبد الحميد بن احمد بن محمد
بن ابراهيم بن احمد بن محمد بن مراد بن سليم بن سليمان بن سليم بن ابي
يزيد بن محمد بن مراد بن محمد بن ابي يزيد بن مراد بن اورخان بن عثمان
سلطان بولدى صوگره قرداشينك اوغلى «نجد الدين» ابوالنجم مراد
بن عبد المجيد در.

«او توقز ايكنچى سلطان»

مراد بن عبد المجيد نك قرداشى «حافظ الدين» ابوالمغيث
«عبد الحميد» (۲نچى) در، (حاضرگى سلطان بولاچاق)، هجرتدن ملك
ايكيوز توقسان اوچنچى (۱۲۹۳) يلنك شعبان اون برنك پنجشنبه كون
تختكه اوتوردى. حديقه الآثار تمام بولدى

حديقه الآثار (۳نچى صنف تاريخينك فهرستى)

۱۰	اسماعيل عه	۱	آدم عليه السلام تاريخى
۱۱	اسحاق عه	۲	هابيل ايله قابيل قصهسى
۱۲	يعقوب عه	۳	شيث عليه السلام
۱۳	يوسف عه	۴	ادريس عه
۱۴	ايوب عه	۵	نوح عه
۱۵	شعيب عه	۶	هود عه
۱۶	موسى عه	۷	صالح عه
۱۷	هارون عه	۸	ابراهيم عه
۱۸	يوشع عه (ذوالكفل)	۹	لوط عه

۱۱ «كعب بن الاشرف»

۱۲ «بني النضير»

۱۳ «بني المصطلق»

۱۴ «ذی قرد»

۱۵ «حديبيه»

۱۶ «خندق»

۱۷ «بني قريظه»

۱۸ «ذات الرقاع»

۱۹ «خيبر»

۲۰ «مؤتة»

۲۱ «انمار»

۲۲ «فتح مكة»

۲۳ «بني خزيمه»

۲۴ «حنين»

۲۵ «طائف»

۲۶ «دومة الجندل» اولكسى

۲۷ «تبوك»

۲۸ «دومة الجندل» ايكنچسى

۲۹ «غزوة قبل النجد»

۳۰ «رسولارغه باشقالار...»

۱۹ اشموئيل عه

طالوت پادشاه

۲۰ داود عليه السلام

۲۱ سليمان عليه السلام

۲۲ الياس عليه السلام

۲۳ اليسع عليه السلام

۲۴ يونس عليه السلام

۲۵ زكريا عه (مريم قصهسى)

۲۶ يحيى عليه السلام

۲۷ عيسى عليه السلام

۲۸ محمد عليه السلام

فيل واقعهسى

محمد عه ننگ آناسندان توغوى

محمد عه كه پينغيرلك كيلوى

محمد عه مگه باشلاب اشانوجيلار

هجرت محمد هه منك مدينه كه كوچوى

كوب خاتون آلر

كوب خاتون آلوننگ شرطلرى

(رسولمز ننگ صوغشلارى)

اولسكى صوغش «ردان»

۲ «غزوة نخله»

۳ «غزوة السويق»

۴ «غزوة بدر»

۵ «بين قينقاع» صوغش

۶ «احد صوغشى»

۷ «بدر الصغرى»

۸ «بطن الرجيع»

۹ محمد بن مسلمه

۱۰ «بئر معونه» صوغش

رسولمز دن صوگنى خليفه هم

رئيسلر بارى آلتى طائفه در

اولسكى طائفه بش ابردر.

طائفه سفينانيه تورهلرى

طائفه مردانيه تورهلرى

خلفاى عباسيه عراقيلرى

خلفاى عباسيه مصريلرى

عثمانيه مملكتينىڭ سلطانلرى

